

୭-୫

ମେମିଟର

X.- I.

VSEBINA:

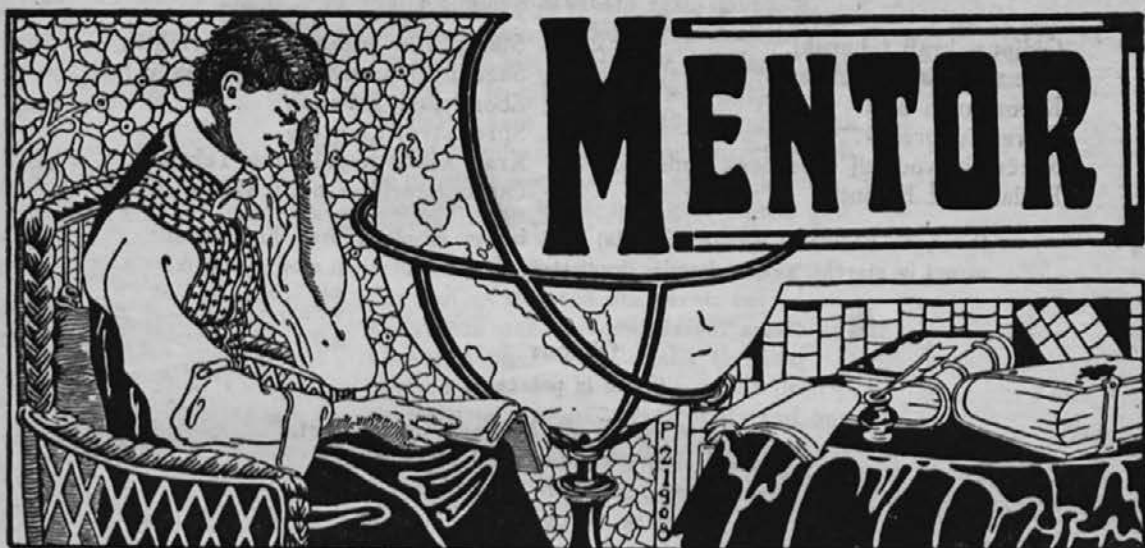
Fr. Omerza: Sofoklejev kralj Ojdipus	117
France Bevk: Piramida	124
Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Illada. Spev X. (Dalje)	126
Prof. G. Porenta: Smrekarjev Martin Krpan	131
Dr. Iv. Pregelj: Iz poetike	137
Dr. Fr. Trdan: Ukrajina	143
Češki zložil Jan Neruda, preložil Al. Benkovič: Kozmiške pesmi	146
Vinko Šarabon: Japan in njega ljudje	148
Fr. Omerza: Odlomki iz del cerkvenih pisateljev	150
Drobiž:	
† Avgust Rodin. † Prof. O. K. Wagner. Naše slike. Po- pravek	154—156

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne
v mesecu in stane za dijake 2 K, za druge naročnike 4 K na leto.

Tiska »Katoliška tiskarna« v Ljubljani.

Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Urejuje dr. Ant. Breznik.

LETNIK X.

1917/18.

ŠTEV. 7.-8.

SOFOKLEJEV KRALJ OJDIPUS.

FR. OMERZA.

Lajos, Labdakov sin, kralj tebanski, je imel za ženo Iokasto,¹ hčer Menojkejevo, sestro Kreontovo. Apolonovo proročišče v Delfih mu je reklo, naj si ne želi otrok, češ da ga bo lastni sin ubil. Ko se mu je kmalu nato rodil sin, mu je prevrtal noge pri gležnjih, jih zvezal in ukazal nekemu pastirju, naj ga izpostavi na Kitajrónu. Ker se mu je pa otrok smilil, ga je dal nekemu korinskemu pastirju, ki ga je prinesel v mesto h kralju Pólibu in njegovi ženi Méropi. Vzredila sta ga kot svojega sina. Pri neki pojedini ga je nekdo zmerjal, da ni pravi sin Polibov. Dasi so ga skušali starši pomiriti, je šel vendar v Delfe vprašat boga, ki mu je pa samo to odgovoril, da bo očeta ubil in vzel lastno mater za ženo. Da bi se ognil takemu zločinu, se ni upal

več vrniti v Korint. Na križišču treh cest sreča voz, na katerem je sedel postaren mož in več služabnikov. Ker je nastal med njimi prepir, je Ojdipus vse pobil, le eden je skrivaj utekel. Stari mož je bil kralj Lajos, njegov oče.

Kmalu nato dospe v Tebe, kjer se je naselila strašna pošast Sfings, krilat lev, ki je bil v glavo in prsa devica. Sedela je na pečini pred mestom in zastavljala mimo idočim uganko, katero bitje hodi najprej po štirih, potem po dveh in slednjič po treh nogah. Kdor ni teča pogodil, ga je umorila. Tebanci so obljubili rešitelju kraljevo vdovo za ženo, kar se je posrečilo Ojdipu, ki je spoznal v tem bitju človeka. Tako je postal tebanski kralj in mož Iokaste, ki mu je rodila štiri otroke, to so Eteokles, Polinejkes, Antigona in Ismena. Dolgo vrsto let je vladal modro in srečno. Tukaj se prične dejanje naše drame.

¹ Beri četverozložno!

OSEBE.²

Ojdípus, kralj tebanski.
 Iokasta, njegova žena.
 Kreon, njen brat.
 Tejresias, prerok.
 Svečenik, voditelj prosečnega ljudstva.
 Poslanec iz Korinta.

Star pastir, suženj v kraljevi hiši.
 Suženj, ki poroča o dogodkih v hiši.
 Zbor: stari Tebanci.
 Spremnstvo. Ljudstvo.
 Kraj: kraljeva palača v Tebah.
 Čas uprizoritve: ok. l. 429 pr. Kr.

(Kraljeva palača v Tebah. Spredaj kipi bogov in oltar, pred katerim so otroci in starčki, nekateri sede, drugi stoje. Sredi med njimi stoji svečenik.)

Ojdípus

(pride iz palače).

- O dragi mi otroci, Kadmov³ mladi cvet,
 zakaj sedite vendar pred oltarjem tu
 in vejice držite? Prosite li kaj?
 Po mestu se okrog darilni širi duh,
 5 se dvigajo molitve, stok razlega se.
 Da čakal bi poslanca, prav bi ne biló,
 sam prišel sem do vas, da to, otroci, zvem,
 ki vsakdo me naziva slavni Ojdípus.
 Povej mi, starček, ti, govóri mesto teh,
 10 kot se spodobi pač, zakaj klečite tu!
 Želite mórda kaj al strah vas je prignal?
 Pomogel bom vam v vsem; saj bil bi brez srca,
 če ne bi se usmilil prošenj takih kralj.

Svečenik.

- O slavni Ojdípus, dežele te vladar,
 15 saj vidiš nas pred sabo, v kakih letih smo,
 ki pred oltarjem tvojim prosimo kleče:
 teh mlada še perut ne nosi v sinji zrak,
 a oni sive gláve klonijo že k tlom,
 tu ljudstva svečeniki — Zevsu služim jaz —
 in mladež tam izbrana; drugi pa sedé
 20 po trgih pred svetiščem dvojnim Palade
 in kjer Ismenu⁴ v čast ognjišče se kadi.
 Saj vidiš sam lahkó, kák meče mesto val,
 da dvigniti ne more gláve iz globin,
 ko morje ták divja, rdeče peni se.
 25 Na polju zlatih čaš ne vidi več oko,
 na pašnikih ni čed, otroci nežni mro
 in matere brez dece točijo solzé.
 Boginja, strašna kuga, blisk v rokáh vihti,
 4 zadrževa mesto bedno, tira ga v pogin,
 da prazni se takó sloveči Kadmov dom,
 30 med tarnanjem in jokom Hadov polni se.
 Ni jaz, ni deca ta ne mislimo sicér,
 da bogu si enak, a prvi si ljudi,
 ki kazni nas bogov, rešiti moreš zla:
 zato smo prišli k tebi ter klečimo tu.

² Za podlago sem vzel izdajo: Wolff-Bellermann, Leipzig, 1894¹.

³ Kadmos je ustanovil mesto Tebe.

⁴ Apolon Ismenios je imel pri izviru reke Ismena svetišče na nekem gričku.

- 35 Saj Kadmovo si mesto rešil davka ti,
ki grozni smo ga pevki plačevali prej,
ko vendar nisi zvedel nič od nas o tem,
poučil ni te nihče: bog te je poslal,
da dal si nam življenje, to bo rekel vsak.
- 40 I zdaj, predragi kralj, mogočni oče vseh,
te prosimo ponižno, kar nas tu kleči,
pomagaj nam kakó, naj božji mórda glas
odkrije sredstvo ti al človek kák pove;
če skušen je kedo, razvije vse se prav,
- 45 naj tudi ga nesreča zla ovreti če.
Dobrotnik naš največji, dvigni mesto spet,
ohrani si ime! Glej, zemlja ta sedaj
rešnika kliče te, ker ljubil si nas prej;
ne pusti nam spomina, da si dvignil nas
- 50 v začetku kot vladar, da padli bi potem!
Nikakor, dvigni nas, naj varno mesto bol
In kakor si naklonil srečo nam takrát,
ko vodil te je bog, ták bodi tudi zdaj!
Če vladaš zemljo to in kralj si njen zares,
- 55 je boljše, da je polna kot pa brez ljudi;
saj kaj koristi ladja in čemu je stolp,
če manjka pa ljudi, da bivali bi v njih?

Ojdípus.

- Poznam, otroci bedni, znana mi je bol,
ki sém vas je prignala; kajti dobro vem,
- 60 da vsak od vas trpi, a vendar ne trpi
takó med vami nihče, kakor jaz trpim.
Le enega zadenje namreč vaša bol,
gorje vsak záse čuti, drugih ne pozna,
a jaz za mesto čutim, záse in za té.
- 65 Ne zbujate tedaj iz trdnega me sna;
pretóčil, vedite, že dosti sem solzá,
moj um iskal je poti, ki naj reši nas.
Razmišljal sem v skrbeh in eno sem dobil,
ki vodi nas iz zla: do Pitije^a poslal
- 70 sem namreč v Fojbov dom šurjaka svojega
Kreónta, da bi vprašal, kaj naj storil bi,
al kaj naj govorim, da rešim mesto to.
Že resno me skrbi, kaj neki tam počne,
ker čas je že potekel; dolgo se mudi,
- 75 minilo dni je več, kot rabil bi za pot.
Ko vrne se domov, bi slab bil pač vladar,
če vsega ne bi storil, kar velewa bog.

Svečenik.

Kakó si prav dejal! Glej, ti-le pravijo,
da ravnokar prihaja Kreon zopet k nam.

Ojdípus.

- 80 Naj srečo nam prinese, o Apolon knez,
kot jasno mu oko, naj dobra bo i vest!

^a V Delfih je stalo slavno svetišče Fojbovo (Apolonovo), v katerem je dajala preroške izreke svečenica Pitija.

Svečenik.

Vesela bo gotovo, kakor vidi se,
drugače ne bi lavor gláve mu krasil.

Ojdipus.

To zvemo v kratkem. Blizu je, da sliši že.
(Kreon prihaja od leve.°)

- 85 Knez, sin Menójkejev, predragi moj šurjak,
govóri, kaj je rekel, kák je božji glas?

Kreon.

Ugóden je, ker menim, da je srečno vse,
če prav se kaj izteče, dasi je težkó.

Ojdipus.

- 90 In kaj je bog dejal? Kar zvedel sem do zdaj,
ne daje mi poguma, tudi ne strahu.

Kreon.

To láhko ti povem, če hočeš, vpričo teh,
al pójdiva pa noter, če takó želiš.

Ojdipus.

Pred vsemi tu govóril! Kajti njih bolest
je zame hujša óst kot strah, da bi umrl.

Kreon.

- 95 Povedal bom tedaj, kar rekel mi je bog.
Naravnost nam velevala knez Apolon to:
»Gnusobo zemlje vaše, ki živi pri vas,
spodite, ne redite je brez kazni več!«

Ojdipus.

In kakšna naj bo sprava? Kakšen je zločin?

Kreon.

- 100 V prognanstvo mora mož al s smrtjo plača smrt,
ker mesto tepe naše ta prelita kri.

Ojdipus.

In kdo je oni mož, ki misli bog ga s tem?

Kreon.

Nekoč v deželi ti je Lajos bil vladar,
še preden ti si prišel v mesto k nam kot kralj.

° Od leve strani (z ozirom na gledalce) so prihajali ljudje iz tujine, z desne pa iz mesta.

Ojdipus.

105 To vem, sem slišal že, a videl nisem ga.

*Kon, vem, s
se pravi,*

Kreon.

Ker ta je bil ubit, naroča jasno bog,
da moramo morilce kaznovati zdaj.

Ojdipus.

A kje boš te dobil? Kje našel bodeš sled,
ko krivda je tak stara, v temi davnih dni?

Kreon.

110 V deželi ^{tej} ti je, pravi; kdor išče kaj, dobi,
če mar mu ni, seveda našel nič ne bo.

Ojdipus.

Li smrt zadela Laja v hiši je domá,
na polju mórda zunaj al v tujini kje?

Kreon.

115 Na božjo pot odšel je, kot je sam dejal,
domov pa ni se vrnil, [kot je pustil nas.]

nepristojno

Ojdipus.

Ni nihče spremljal ga, nikak ga videl sel,
da vprašal bi ga kdo in zvedel mórda kaj?

Kreon.

Vsi padli so takrát, le eden je ušel,
povedal pa ni nič, kar videl je, kot to —

S: jo uvel

Ojdipus.

120 Če nekaj kdo pove, odkrije marsikaj
in majhen ti začetek upanje budi.

Kreon.

da roparje je srečal spotom, je dejal, *razlogi*
ni eden ga ubil, dovolj jih je bilo.

Ojdipus.

125 Kák neki naj bi ropar drzen bil takó,
če ne bi ga z denarjem kdo od tu najel?

Kreon.

To zdelo se je vsem, a smrti Lajeve
ni nihče maščeval, ker trlo nas je zlo.

Ojdipus.

In kakšno zlo vas je oviralo pri tem,
da niste zvedeli, ko pal takó je kralj?

tajna rana Ojipus

Kreon.

- 130 Pretkana pevka Sfings prisilila nas je,
da zremo novo rano, tajno zábimo.

Ojípús.

- Še enkrat bom nanovo jaz to preiskal.
Pravilno je Apolon, prav si ti ravnal,
da poskrbela sta za kralja mrtvega.
- 135 Zdaj stopil kot zaveznik k vama bom i jaz,
ker prav je, da pomagam ljudstvu in boгу.
Saj ni prijatelj daljni, ampak to sem jaz,
ki mu koristim s tem, da gnus izženem ta.
Kdor prejšnjega vladarja namreč je ubil,
- 140 i mene z isto roko loti se lahkó.
Če onemu pomagam, meni je v korist.
Vstanite, o otroci, torej zdaj s stopnic
in vejice te prošnje dvignite od tal!
Nekdó pa naj pokliče semkaj Kadmov rod,
- 145 ker hočem vse storiti; z božjo pomočjo
mi srečo dan pripelje al pogin rodi.
(Ojípús in Kreon odideta v palačo.)

Svečénik.

- Vstanimo zdaj, otroci! To je bil namen,
da semkaj smo prišli, kar je obljubil nam.
In Fojbos, ki poslal je ta preroški glas,
- 150 naj pride kot rešnik, ozdrávi bóli nas!
- (Svečénik s spremstvom odide na desno. Kmalu za njim pride tudi z
desne zbor, ki predstavlja tebanske starce, katere je dal poklicati
Ojípús.)

Zbor.

- Zevsa⁷ presladki mi glas, s čim z zlatom bogati te Pito⁸
v krasne Tebe je poslal?
V strahu srcé trepetá, v bojazni se trese mi duša,
o rešenik in zdravnik⁹ naš,
- 155 plášno na té se oziram, kaj rečeš,
novo al v teku li let naj pomaga
skušeno sredstvo.
Upanja zlatega hči, nesmrtna¹⁰ beseda, odkrij mi!
- K tebi se dviga moj glas, hči Zevsa, nesmrtna Atena,
160 k sestri,¹¹ mesta varhinji,
ki na prestolu sedi, ovenčanem s slavo na trgu,
kličem Apolona strelca:
pridite ter me rešite pogina!
Kakor ste prej, če grozila je mestu
- (165 strašna nesreča,
bóli pregnali požar, také i sedaj pomagájte!

⁷ Apolon razgláša samo misli očeta Zevsa.

⁸ Pito ali Piton je prvotno ime za Delfi.

⁹ Apolon.

¹⁰ Ker je Apolon nesmrten, ki je dal prorokbo.

¹¹ Artemis.

- Ludo jutro -

- Gorje, nešteto nosim boll!
 Ves narod mi bolan leži,
 170 orožja pa manjka razumu,
 da z njim bi se branil. Kar zemlja požene
 na polju bogatem, zamrè, ne uspeva.
 In hkrati z dètetom žene mrjó pri porodu.
 175 Z bolestjo zreš: truma za trumo kot ptice krilate,
 hitreje kot divji požar se drevi nam
 v pristan bogá večernih senc.¹²
- Takó nešteto gine rod!
 180 Otrók leži na tleh bolan: *pravda*
 ga kdo pomiluje, tolaži? *zaravoyoga*
 In matere sive in žalostne žene *Rac! drevi prst*
 185 vse zmédene tekajo k rešnjim oltarjem,
 da groznih bóli jih rešijo večni bogovi.
 »Odreši nas!« stokajo, jokajo grla stotera.
 Zatorej, o Zevsova hčerka¹³ ti zlata,
 prijazno pošlji nam pomoč!
ev w d
- 190 In silnega Areja, ki mori brez kopja nas
 in žrtev jok vsled žgočih ran ga spremlja,
 odpódi! Proč drevi od naših naj domov
 195 in daleč kam, kjer šumi¹⁴ močni grad Poséjdonov
 al v trakijsko divje valovje,
 na obal odljudno!
 Kar ne vzame črna noč,
 žrtev belega je dne.
 200 Oče mogočni Zevs,
 strel ognjenih gospodar,
 tvoj ga blisk uniči naj, te prosim!
- Apolon knez, lok napni in vrši puščíc naj roj
 205 s tetive zlatih niti, kopje silno!
 Pomagaj mi! In Artemis¹⁵ naj bakelj soj
 mi pošlje v bran, ki drevi po goráh likijskih!¹⁶
 210 I tebe, ki zlat imaš šapelj
 in rojak¹⁷ si mesta,
 vina vriskajoči bog
 v spremstvu vzhíčenih žená,
 kličem, Dionisos, zdaj,
 pridi z bakljo svetlo mi
 215 ter boga sovražnega prežéni! (Dalje.)

¹² Hades, kraj umrlih.

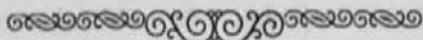
¹³ Atena.

¹⁴ Areja (kužo) naj potopi v morje, v Sredozemsko, ki je bilo predvsem dom Posejdona in Amfitrite, ali pa v Črno morje, ki se je prvotno imenovalo Pontos Akšenos (negostoljubno morje) zaradi viharjev in divjih prebivalcev ob obali.

¹⁵ Kipi kažejo Artemido, da drži v obeh ali eni roki bakljo. S to naj pride boginja in straši Areja.

¹⁶ V Likiji je baje rodila Leto Apolóna in Artemido.

¹⁷ V Tebah je namreč porodila Semela Dionisa (Bakha), katerega spremljajo satiri in nimfe (vile).

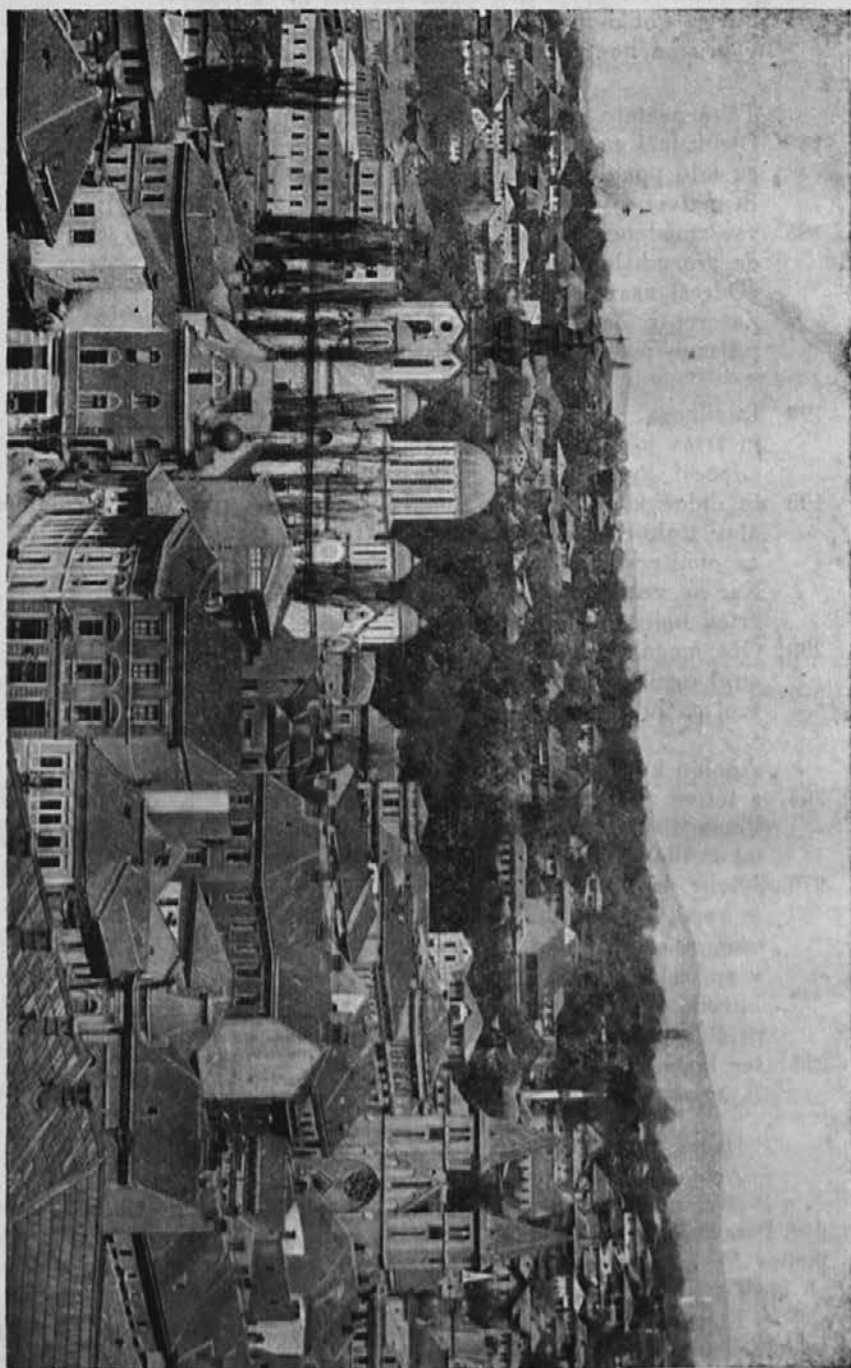

PIRAMIDA.

FR. BEVK.

Silen je bil izmed egipčanskih kraljev tisti, ki se je prvi domislil, da mora zidati čeljustmi neprestano. Množice, ki so se ga bale, so šepetale, da ima kače v prsih.

Pogled na Sarajevo.

piramido. Ni ga zadovoljil ne razkošni dvor, ne zmage in ne lastne nakane, ki jih je sklepal v srcu. Trepetal je s stisnjenimi

Ko mu je po mnogih molka in tihih muk polnih dneh vzzorel načrt o piramidi, je poklical svojega prvega služabnika in

mu ga obrazložil. Ta je zmajal z glavo, zamislil se in dejal:

»Zakaj, o faraon, ti bo ta mogočna stavba?«

Faraon je pomislil s sklonjeno glavo in naslonil roke na dvojne grdi, iz temnega kamna izklesanih zveri, ki sta nemo stražili njegovo desnico in levico. Skozi štrčeče čeljusti je dejal:

»Odgovarjaj mi na vprašanja!«

»Vedno sem govoril resnico, o faraon...« je klonil glavo najvišji njegov služabnik.

»Nočem, da mi govoriš, kot se govori svojemu kralju,« je dejal faraon in temnil oči ter mršil obrvi. »Nočem, da lažeš. Hočem, da govoriš resnico, kot bi jo govoril svojemu sinu.«

»Govoril bom, o faraon.«

»Ali me ljudstvo ljubi? Pri tvoji glavi — ali me ljudstvo ljubi? povej mi resnico!«

»O kralj...«

»Ne kralj — ampak sin...«

»O... tvoj pogled me kroti... ljudstvo te kolne...«

»Prav,« je dejal faraon, o katerem ni zapisala zgodovina ničesar. Zamislil se je zopet. Ko se je predramil, ga je bilo sam mrak.

»Ali je mogoče, ugonobiti me, dokler sem živ?«

»Ni mogoče, o kralj! Ne premakni noge, dokler je tilnik sklonjen.«

Faraon ni premaknil noge. V kolenu mu je trepetala. Izpod zježenih obrvi je zrl na svojega najvišjega služabnika.

»A po smrti?« ga je skušal raztrgati z zenico svojega očesa kot s kremplji tigra. »A po smrti? Ali bom umrl tudi jaz? To mi povej...« Razprl je prste, kot bi ga hotel zgrabiti, in čakal odgovora...

Dolgo ni bilo besede iz ust služabnika, ki je trepetal in dvignil glavo samo za hip: »Tudi, o kralj, o solnce jutral! Sklonil je glavo znova. Kot da govori prahu, je pristavil: »Vsi smo obsojeni...«

Faraon ga je hotel udariti v tem hipu, pa mu je zastala roka: čudna misel, da je njemu enak, mu je prvič spreletela srce.

»Ali ne bodo planile zveri po meni, me raztrgale in onečastile še moje telo? Ali res ne bom živel več? Še iz spomina me bodo izrvali na veke, na veke...«

Služabnik je dejal, kot bi govoril prahu: »Taka je pot nas vseh.«

»Kljuboval bom,« je bruhnilo iz prsi faraonu. »Sezidaj stavbo, največjo pod solncem. Nihče naj je ne more razdreti, ne človek, ne nebo. Ljudje me ne bodo mogli izbrisati; na njih plečih naj bo utisnjena moja roka. Tisočletja me bodo slavili, mene, ki bom počival sredi te zidine, skrit, da me ne najde niti črv, niti misel. Njih kri in okostja pa naj popije zemlja.«

»Vse se bo izvršilo, gospod...« je dvignil služabnik glavo in pogledal polmize kot bi gledal solnce. »Ali, kakšna naj bo stavba... Razsvetli me, o faraon!«

Faraon je molčal, molčal. Nato je zinil in dejal: »Vzemi ljudi, kolikor jih moreš izmed vseh, ki me kolnejo in sovražijo. Zidaj, da bo stavba vsak trenutek dovršena in vendar nikdar dovršena. Raste naj iz kamnov, takih, kot jih od začetka sveta ni rabil noben zidar, dokler ne umrem jaz, ali ne pogine zadnji zidajočih. Potem pričnem živeti v kamnu...«

Ves Egipt se je zavzel, stisnil tiho pest, sklonil glave in se vdal. Velik se jim je zdel faraon ta hip, silnejši kot kdaj prej in po čudovitem načinu, ki se dogaja med vsemi ljudmi, bi ga bili skoraj vzljubili.

Tisoči in tisoči so prihajali od vseh strani, kamele in sloni so gazili pesek na vročih tleh. Kamnolomj so oživel in vzdihali, ceste so stokale, solnce je vihtelo bič žeje in onemoglosti. Krvava pleča so nosila znamenja faraonove roke.

Uro za uro, leto za letom so ginili. Bele kosti so se bleščale ob cestah vsepovsod, ob kamnolomih in ob piramidi. Zveri so prihajale v nočeh in jih tuleč gldale.

»Čemu zidamo to?«

»S svojim delom ga osramotimo. Sezidajmo mu poroštvo, da smo večji kot on; naš spomenik je to, naše veličje. Naložimo

težo njegovemu truplu, da ga kamen zdrobi...«

Množica je rasla in s hrepenenjem čakala dneva, da postavi zadnji kamen na ogromno piramido ter bo prosta. Piramida ni bila dovršena, ker faraon še ni hotel umreti.

Njega samega je bilo groza. Na večer se je nagrmadilo krvi, da so plavali vrhovi prahu v njem. Vstajali so jasni klici, ki so klicali novi dan. Faraon je izmislil verige, ki so prevpile klic po zarji, ugasnile zadnje bleske oči.

Potem je faraon umrl.

HOMERJEVA ILIADA.

PROF. FR. OMERZA.

SPEV X.

(Dalje.)

295. To govorita proseč in sliši ju Palas Atena.
Ko odmolila tedaj sta k hčerki velikega Zeusa,
gresta na drzni pohod kot leva med nočno temino
kar po grobéh in mrtvih, čez črno krvavo orožje.
299. Prav tako Hektor ne dá, da spali bi hrabri Trojanci,
ampak da vsi se pri njem naj zberejo hkrati, ukaže,
kar med Trojanci je sploh poveljnikov, skrbnih vodnikov.
Ko so se torej sešli, je modre dajal jim nasvete:
»Kdo mi obljubi od vas, da nalogo to mi izpelje?
Glejte prekrasni moj dar! Plačilo obilno mu bode.
Iskra konjiča mu dva in zraven še voz bom podaril,
ki so najboljši od vseh pri ladijah brzih Ahajcev,
kdor ima tolik pogum — in sebi bi slavo pridobil —
da bi do ladij prišel in to nam natanko izvedel,
stražijo vedno naprej li ladije urne enako,
ali ko naše roké so premagale že jih docela,
sklepajo, kak naj beže, in trudni ne marajo dalje
stražiti ladij po noči, ko siti so groznega bdenja.«
314. Torej tako govori. Vse mirno, ne gane se nihče.
Sredi Trojancev živel je bógat na zlatu in bronu
človek, ki zval se je Dolon, Evméda klicarja potomec.
Grd po postavi je bil, poznat pa kot uren tekalec.
On je edini bil sin, a brat je bil petih še sester.
Ta se oglasi tedaj med Trojanci in Hektorju pravi:
»Hektor, glej, meni srcé in duša junaška veleva,
da bi do ladij prišel in to vam natanko izvedel.
Žezlo kraljevsko tedaj mi dvigni in sveto prisezi,
da mi boš oni dal voz, bleščéči od bronu, in konja,
ki Ahileja sta last, brezgrajnega sina Peleja.
Kajti ne pojdem zastonj in manj ne prinesem, kot misliš.
Šel bom med vojsko naprej tak dolgo, da pridem do ladje,
kjer Agamemnon je kralj in bodo veljaki Ahajcev
sklepali sklepe o tem, naj bije se boj al bežijo.«
328. Pravi; in z žezlom v rokâh kraljevskim mu Hektor priseže:
»Glasno grmeči mi Zevs, mož Herin, sam bodi za pričol!
Z onimi konji nihčé od Trojancev se vozil ne bode,
bodi prepričan, le ti se vedno ponašal boš z njimi.«
332. To mu priseže, a nič ne velja, podžge pa Dolóna.
Zdajci okoli ramen brž lok si zažene zaviti

ter se obleče nato še v kožo rjavega volka,
glavo pokrije s čelado od vidre in sulico vzame.
K ladjam odide nato od vojske; a nič več vrniti
ni se mu bilo od ladij, da Hektorju vest bi prinesel.
Ko od vozov je odšel in pustil tam trume Trojancev,
hodi po poti željnó. A glej, bogorodní Odisejev
koj ga zapazi, da gre, in pravi nato Diomedu:
»Kdo, Diomedes, je to, ki semkaj od vojske prihaja?
Morda je kak ogleduh, ki ladijam našim se bliža,
al pa oropati če mrličé, ki mrtvi ležijo.
Najprej pustiva ga malo, da mimo po polju odide,
skočiva nadenj potem in kmalu bo v najinih rokah.
Če je pa uren tako, da naju preteče z nogami,
k ladjam ga podi samó in proč od šatorov Trojancev,
s sulico deri za njim, da k mestu ne bode ubežal.«

349. To govoriga tedaj in proč se odmakneta s pota
sredi med kupe mrtvih, nespametnež teče pa mimo.
Ko se je toli oddaljil, kot moreta mezga orati,
ne da počila bi kaj — ti boljši so namreč kot voli,
močno da zvezani plug peljata po širni ledini —
stečeta hitro za njim. Ko sliši korak, se ustavi;
sam si je namreč dejal, da drugi gredó od Trojancev,
češ naj se vrne nazaj, ker Hektor tako mu veleva.
Toliko še so narazen, kot sulica nese, al bliže;
zdajci sovraga spozna in urna premika kolena,
da bi se z begom otel, za njim preganjalca drevita.
Kot ostrozoba če psa, prav dobro izurjena v lovu,
mlado jelenče al zajca brez nehanja dalje podita
skozi ravnino in les, a ta teče pred njima, stopiha:
sinko Tidejev takó z Odisejem ga mesta rušečim
dalje brez nehanja goni, odrezana pot mu je k ljudstvu.
Ko je pa bil že na tem, da stražnikov čete doseže
k ladijam dalje bežeč, da moč Diomedu Atena,
da ne bi kdo se bahál od Ahajcev z oklepi iz brona,
češ da ga prej je zadel, on sam bi pa prišel kot drugi.
S sulico močni se nanj Diomedes zažene ter pravi:
»Stoj al pa kopje zaženem! Ne boš se več dolgo ogibal
bednemu, mislim, poginu, ki pošlje ga moja ti roka.«

372. Pravi in sulico vrže, nalašč pa možá ne zadene.
Čez mu nad desno ramó prav gladkega kopja ostrina
v zemljo naravnost zleti. Ustavi se mož in se strese,
kar drgetajo nogé, zobje mu klopočejo v ustih,
bled mu strahú je obraz. Zasopla do njega dospeta,
zgrabita brž mu roké, on s solzámi v očeh ju pa prosi:
»Milost izkáži ta mi! Odkupim se. V hiši je namreč
brona in mnogo zlatá in kovanega téžko železa.
Te ga podaril bi rad kot neštevno rešnino vam oče,
sámo če sliši, da živ sem pri ladjah zavitih Ahajcev.«

382. Njemu odvrne nato razumni Odisevs ter pravi:
»Ne obupuj in ne misli, da smrt te bo zdajzdaj zadela!
Torej naravnost povej in golo resnico govori!
Kaj pa prihajaš tak sam od vojske sem k ladijam našim,
zdaj ko je temna še noč, ljudje pa počivajo drugi?
Ali oropati češ mrličé, ki mrtvi ležijo?
Al te je Hektor poslal, da vse bi natančno pregledal,
kaj se pri ladjah godi? Al sém te srce je prignalo?«

390. Dolon odvrne nato, strahú se mu tresejo udje:
 »Hektor me speljal na led, po mnogih obljubah preslepil,
 češ da kopitaste konje mi vrlega sina Peleja
 dal bo, tako je dejal, in voz, ki blešči se od brona,
 toda zato je velel, da v noči naj urni in temni
 pridem k sovražnim možem in to mu izvem naj natanko,
 stražite vedno naprej li ladije urne enako,
 ali ko naše roké so premagale vas že docela,
 skleplate, kak bi ušli in trudni ne marate dalje
 stražiti ladij po noči, ko siti ste groznega bdenja.«
400. Malo nasmehne se zdaj razumni Odisevs ter pravi:
 »Torej velikih darov si srcé zaželelo je tvoje,
 konj Ahileja celo! A vedi, velika težava
 to je za smrtne možé, da brzda jih ali se vozi
 drug kot Ahilevs samó, ki matere sin je nesmrtno.
 Torej naravnost povej in golo resnico govori!
 Kje je zdaj Hektor ostal, ko sém si odhajal od njega?
 Kje mu oprava leží, kje voz je in konji so bójni?
 Kaj pa s Trojanci je sploh, li stražijo morda al spijo?
 Kakšen je njihov namen, li hočejo tukaj ostati
 daleč pri ladijah še al mórda nazaj proti mestu
 spet se umaknejo vsi, ko zmagali nas so Ahajce?«
412. Dolon, Evmédov sin, mu zopet odvrne ter pravi:
 »Dobro, povedati čem spet golo resnico ti torej.
 Kar svetovalnih je mož, jih sklical je Hektor k posvetu,
 zdaj pa naklepajo sklepe pri znamenju božjega Ila,
 daleč od hrupa ljudi. Za straže si tudi me vprašal.
 Straže posebne pač ni, da varuje vojsko in straži.
 Kar je trojanskih kresov — saj dolžni tako so storiti —
 ti so po konci in bdé, drug drugemu kliče, naj čuva;
 toda zavezniki spé, ki mnogo jih sklical je skupaj,
 češ da Trojanci sami za stražo skrbijo naj vojski;
 njihove namreč žené in otroci pač daleč živijo.«
423. Njemu odvrne nato razumni Odisevs ter pravi:
 »Mar li pomešani spé s Trojanci krotečimi konje,
 ali posebe morda? Razloži, da bode mi znano!«
426. Dolon, Evmédov sin, odvrne nato mu ter pravi:
 »Dobro, povedati čem spet golo resnico ti torej.
 Kárijci tja proti morju s Pajónci z zavitimi loki,
 zraven Kavkónci ležé, Leležani in božji Pelásgi,
 Líkijci tja proti Timbri in Mísijcev voj siloviti,
 Frígijci konje kroteči, Majónci nato vozoborci.
 Toda zakaj pa o tem sprašujete tak me podrobno?
 Kajti če hočeta to, da gresta med čete Trojanцев,
 tu so Tračani na strani, na koncu, ki zadnji so prišli,
 sredi pa Resos je kralj, sin vrlega Eíonéja.
 Kar sem še videl kdaj konj, najlepši so ti in največji;
 beli še bolj so kot sneg, a v teku so urni kot veter.
 Voz pa lepo okrašen mu s čistim je zlatom in srebrom,
 tudi orožje je zlato. Res strášno in čudo očesu,
 kaj je prinesel s seboj! Da smrtni možje to imajo,
 to se za nje ne spodobi, samó za nesmrtno bogove.
 Mene pa k ladijam zdaj odvédita brzega teka,
 al pa pustita me tu in z železom brezsrčnim zvežita,
 dokler ne prideta sém in preskusita mene, da vesta,
 sem li govoril vam prav, al morda lažal sem pred vama.«

446. Srepro pogleda nato Diomedes ga silni ter pravi:
 »Tega ne misli nikar, da rešil se bodeš mi, Dolon,
 dasi poročal si prav, ko v moje roké si ti prišel!
 Ako spustimo te zdaj al vzamemo morda rešnino,
 prišel pozneje boš spet še k ladijam brzim Ahajcev,
 bodisi kot ogleduh al v boju kot silen sovražnik.
 Če pa uničim te zdaj in dušo tako mi izdihneš,
 ti vsaj ne bodeš težav več delal nikoli Ahajcem.«
454. Pravi. Z debelo rokó ga hoče za brado prijeti
 Dolon, lepo ga proseč, a z mečem nad njega poskoči,
 sredi zadere ga v vrat in kiti obe mu preseka.
 Zadnjič zavpije glasno in glava vali se mu v prahu.
 Z glave mu snameta koj čelado prekrasno od vidre,
 vzameta prožni mu lok ter sulico dolgo in kožo.
 Božji Odisevs nato k Ateni, plena delilki,
 dvigne vse kvišku z rokó ter to govori ji bahato:
 »Glej in raduj se, boginja! Ti prva od vseh si v Olimpu,
 kar je nesmrtnih bogov, ki dali ti bomo darove.
 Spremi še dalje do konj in šatorov móž nas tračanskih!«
465. To ji tedaj govori in kvišku povzdigne opravo,
 dene jo na tamarisk in znamenje vidno napravi:
 trstja nabere in vej tamariska cvetočega bujno,
 v noči da urni in temni nazaj je gredé ne zgréšita.
 Dalje odšla sta tedaj čez črno krvavo orožje.
 Malo le časa grestá, ko k četi Tračanov dospeta.
 Trudni od bdenja vsi spé, orožje pri njih pa ob strani
 krasno na zemlji leži, v tri vrste lepo urejeno,
 konji dvovprežni stoje pri vsakem pa možu posebe.
 Resos pa sredi njih spi in zraven so urni mu konji,
 k zadnjemu robu voza privezani trdno z jermenom.
 Prej ga Odisevs zazre in koj Diomedu pokaže:
 »To, Diomedes, je mož in to-le so konji njegovi,
 ki jih označil je Dolon, ki zemlje zdaj nič več ne tlači.
 Torej pokaži pogum! To tebi pač malo pristoja,
 da bi brez dela tu stal v orožju. Brž konje odveži!
 Al pa ti móri može, jaz pazil pa bodem na konje!«
482. Pravi; in zdaj ga z močjó sovooka Atena navdahne.
 Davi okrog in mori. In strašno hropenje nastane,
 ko jih železo kosi in krvava je zemlja pod njimi.
 Kot če priplazi se lev do drobnice, ni pa pastirja;
 v srcu jim hoče le zlo, ko skoči med koze al ovce:
 tak je Tidejevič zdaj, ko z mečem napada Tračane,
 dokler ni mrtvih dvanajst. Odisevs med tem premeteni,
 h komur Tidejevič stopí in z mečem mu vzame življenje,
 temu pograbi nogó in vun ga Odisevs potegne.
 Kajti on misli le to, kako lepodlake li konje
 lahko odpeljal bi proč, da ne bi se morda mu bali,
 ko čez mrliče bi šli, ker niso še vajeni tega.
 Ko pa do kralja dospè Tidejevič, hrabri bojevnik,
 on je trinajsti že mož, ki sladko življenje mu vzame;
 hropel je ravno močno, ker hude so prišle mu sanje:
 tisto poslala mu noč Atena je sina Ojneja.
 Drzni Odisevs med tem pa kopitaste konje odveže,
 zveže z jermenom jih skup in žene jih vun iz krdela.
 Z lokom udarja po njih, ker ni mu to prišlo na misel,

da bi bleščéči vzel bič iz pisanosvetlega vóza.
 Tiho zažvižga nato, da znamenje dá Diomedu,
 ki premišljuje stoje, kaj drzneга naj bi še storil,
 naj li pograbi mu voz, ki pisano hrani opravo,
 z vleče ga vun za oje in proč ga odnese na rámah,
 množici naj li Tračanov še veliki vzame življenje.
 Ko to preudarja s seboj, prikaže se Palas Atena,
 k božjemu stopi nato Diomedu ter to-le mu pravi:
 »Sin velesrčni Tidejev, to vedi, da treba je iti
 k ladijam votlim nazaj, da tja ne boš morda še tekell
 Tudi Trojance lahko kdo drug med bogovi bo zbudil.«

512. Pravi; in dobro on glas govoreče boginje razume.
 Bliskoma konja zajaha, ko lok Odisejev ga sune,
 hitro oddirjata hkrati tja k ladijam brzim Ahajcev.
515. Ni pa na straži bil slep Apolon z lokom srebrnim;
 videl je namreč, kak gre za Tidejevim sinom Atena.
 Jezen na njo se napoti med množico silno Trojancev,
 Hipokoonta zbudi, ki mož je posveta Tračanov,
 Resa junaškega stric. Brž skoči po konci iz spanja.
 Prazen zagleda zdaj kraj, kjer konji preurni so stali,
 v groznem potoku krvi možje drgetajo še vedno:
 glasno zastoka solzán in druga preljubega kliče.
 Vpitje nastane nato med Trojanci, neznansko vrvenje,
 Trumoma derejo skup in gledajo strašno dejanje,
 ki ga je storil sovrag in srečno odnesel je pete.
526. Ko pa dospeta na kraj, kjer mrtev je Hektorjev paznik,
 urnega konja nato bogoljubi Odisevs ustavi,
 dol pa Tidejevič skoči in vzame krvavo opravo
 ter Odiseju jo da in konja spet urno zajaha.
 Zdajci pa lok zavihti in konja letita veselo
 k ladijam votlim naprej, ker tja ju srcé je le gnalo.
 Nestor udarce kopit je prvi zaslišal ter pravi:
 »Dragi vodniki Argejcev in njihovi skrbni vladarji!
 Bodem li prav al govoril bom laž? A srcé me priganja:
 konj brzonogih peket na ušesa udarja mi jasno.
 O da Odisevs je to in silni junak Diomedes!
 O ko bi naglo takó prijezdila konje trojanske!
 Toda zelo se bojim, da hudega kaj je zadelo
 vrla junaka Argejcev kje v bojnem vrvenju Trojancev.«
540. Ni še dodobra končal, ko sama resnično dospeta.
 Hitro poskačeta s konj, a drugi prepolni veselja
 róke molijo v pozdrav, sladkájo se jima z besedo.
 Prvi ju vpraša nato vozoborec gerenijski Nestor:
 »Reci, Odisevs preslavni, ki velik ponos si Ahajcev,
 kák sta do konj pač prišla. Sta šla li v krdelo Trojancev?
 Al jih je bog vama dal, ki prišel je vama naproti?
 Glejte, kako se bleščé kot žarki nebeškega solnca!
 Tu med Trojanci živim in lahko trdim, da pri ladjah
 nisem ostajal nikdar, četudi sem star že bojevnik;
 vendar pa takih-le konj jaz nisem še našel in videl.
 Torej kak bog jih je dal, ki srečal je vaju na poti.
 Ljuba sta namreč oba zbirajočemu Zevsu oblake
 in sovooki Ateni, ki Zevsa je hči ščitonosca.«

554. Njemu odvrne nato razumni Odisevs ter pravi:
 »Nestor, Nelejevič dragi, ki velik ponos si Ahajcev!
 Bog bi seveda lahkó še boljše podaril nam konje,
 kakor so tukaj le-ti, ker moč jim veliko je večja.
 Ti pa, ki vprašaš po njih, iz Trakije prišli so, starček,
 malo poprej. Gospodarja ubil Diomedes je hrabri,
 zraven pa drugov dvanajst, vse same odlične junake.
 Ta pa trinajsti je tu, ki ujela sva blizu ga ladij.
 Hektor ga namreč poslal in vsi drugi so vrli Trojanci,
 naj si ogleda vojskó in naše šatóre natanko.«

564. Pravi in žene naprej kopitaste konje čez jarek,
 radosti vriska srcé in veséli sprejmó ga Ahajci.
 Ko pa v lepo narejen Diomedov dospeli so šotor,
 konje z jermenjem pripno, z umetno izdelano uzdo,
 k jaslím za konje na kraj, kjer konji od prej brzonogi
 sina Tideja stoje in zobljejo sladko pšenico,
 v ladjo njegovo pa dá krvavo opravo Dolóna
 božji Odisevs dotléj, da dar se pripravi Ateni.
 Sama pa gresta v morjé, da pot si odstraniti z vódo,
 ki se obilno nabral je po stegnih, golenih in vratu.
 Ko preobilni pa pot s telesa jim trudnega spere
 sivo valovje morjá in drago srcé se osveži,
 stopita v gladke kopanje in skopljeta v kópeli ude.
 Ko pa se skopljeta dobro in svetlo namažeta z oljem,
 sedeta k mizi in jesta, zajemata iz polnega vrča
 sladkega vina kot med in zlivata v dar ga Ateni.

(Dalje.)

SMREKARJEV MARTIN KR PAN.¹ PROF. G. PORENTA.

Odprimo knjigo! Na naslovni strani je v lapidarnih črkah očrtana vsebina knjige. Krepki tisk, krepki papir, velika oblika knjige zbuja slutnjo, da bo knjiga krepke vsebine, delo izrazitega pisatelja.

Pa pustimo tipografski del knjige in si oglejmo umetniški del, in sicer po metodi prof. Strzygowskega, ki obsega: opis, tehniko, snov, prireditvev in ureditev postav po obliki in v prostoru in naposled umetniško vsebino.

Poleg naslovnega lista ima knjiga dvanajst slik. Glavna oseba je mož-velikan prikupljivih potez in dobro rejen, ki je v narodni noši slovenskega kmeta iz baročne dobe. Na dveh slikah vidimo še drugega velikana krvoločnih potez v turški obleki. Skoraj na vsaki sliki srečamo malega dra-

goceno oblečenega moža z baročno lasuljo. Če omenimo še koketno gospo in slokega moža z naočniki, smo našli glavne osebe teh prizorov. Razen dveh se vsi prizori vrše v okrožju visokega dvora z baročnimi poslopji in nasadi, z orožarno in dvornimi hlevi, z dvorjani in stražami. Glavno dejanje je boj med velikanom v slovenski narodni obleki in velikanom v turški obleki.

Slike so risane s peresom, s tušem pa primerno lahko modelirane. Te tuširane perorisbe je prenesla firma Angerer in Göschl na Dunaju fotografskim potom skozi mrežico na občutljive cinkove plošče. Kislina je razjedla svetle točke in tako pripravljene tiskovne deske (cliché-je) je natisnila Katoliška tiskarna kot cinkografske reprodukcije.

Umetniško neizobraženi človek presoja umetnino po svoje. Njega zanima le to, kaj slika predstavlja, kdo je ta in ta, kaj je to in

¹ Martin Krpan. Napisal Fran Levstik. Podoba naslikal Henrik Smrekar. Knjižnica za otroke. Založila in izdala Nova založba v Ljubljani. Tiskala Katoliška tiskarna.

ono. Toda, če smo spoznali snov ali predmet slik, se s tem še nismo dotaknili umetniške strani narisanega Martina Krpana. Levstikov literarni Krpan je bil za umetnika H. Smrekarja samo snov in povod samostojne umetniške grafične tvorbe. Sledimo torej umetniku pri njegovi tvorbi!

Umetnik najprej potrebuje postav: Krpana, Brdavsca, cesarja, cesarice, ministra Gregorja in dvorjanov, cesarskega gradu in nasadov, Krpanove kočee in kobilice ter pokrajine. Odkod si bo vzel te postave? Troje je mogoče: iz narave po živih modelih ali pa iz domišljije ali pa iz

oseb je Levstikov spis. Levstik slika Krpana orjaka po zunanosti in dobrega, veselega človeka po notranosti. Orjaka je podal Smrekar s tem, da je postavil na ogromno oprsje malo, toda nikakor ne premajhno glavo. Veselega človeka pa je označil s tem, da se je izognil preveč realističnim potezam ter dal junaku mirne gladke poteze in primerno rejenost: oboje znak dobrosrčnosti. Taka preprosta dobrosrčna duša je Krpan tudi bil. Ko se prepira s cesarico, sicer gubanči čelo in stiska pesti, a vidi se mu, da se ga ni treba bati, in res se da lepo pogovoriti ter se v dobroti loči z

Dunaja. Istotako primerno zunanjo in notranjo karakteristiko je dal Smrekar tudi drugim postavam. Tem postavam primerno si je prevzel umetnik baročno arhitekturo in opravo, potem pa začel s pristno umetniško tvorbo: s prirejevanjem in umetniškim urejevanjem postav in prostora.

To prirejevanje se vrši tako, da si umetnik ogleda postavo in pretehta, kaj bi motilo umetniški vtis, ki si ga je v

Deželni muzej v Sarajevu.

knjig in slik. Na prvi pogled vidimo, da Smrekar ni posnel svojih postav po naravi in živih modelih, tudi ne iz domišljije, temveč iz knjig in slik. Postavil je Krpana v določeno dobo, na konec heroične dobe našega naroda, ko je bila za vselej zlomljena turška sila. Proučil je torej umetnik v knjigah baročni čas, baročno arhitekturo, baročne nasade in kostume. Za postavo Krpana in Brdavsca pa je odprl Valvazorja. S tem arhivskim materialom je bila določena zunanja karakteristika njegovih postav. Treba je bilo dati osebam le še notranjo karakteristiko. Podlaga za karakteristiko

duši zasnoval. Iz naravne oblike torej naredi umetniško. Učenec dobi pri risanju lipov list, da ga priredi za okrask. Vse izpusti, kar ne služi namenu, vse individualno prezre ter ohrani samo karakteristično tipično obliko lipovega lista in to tipično obliko priredi v vrste in skupine. Smrekar se je modro ogibal prevelikega naturalizma in pretiranega idealiziranja ter je ohranil Krpanu tipično obliko dobrosrčnega orjaka, cesarju tipus vladarskega slabiča, ministru Gregorju tipus tesnosrčnega birokrata, cesarici tipus dvorne sitnice.

Najlepše prikrojene postave poleg sebe še niso umetnina. Treba jih je urediti v umetniško celoto. To urejevanje imenujemo urejevanje gmot ali mas.¹ Kipar strne postavo ali celo skupino v piramido, slikar ga posnema. Ker pa obrazuje samo navidezno gmoto na dvodimenzionalni plohi, reducira in občuti piramido kot trikotnik, čigar vrh dela glavna oseba (piramidalna kompozicija). — Vihar dvigne prah v poševni smeri. Umetnik posnema ta pojav v poševni ali diagonalni razvrstitvi gmot, posebno če izraža živahni pogib (diagonalna kompozicija). — Če je vihar še silnejši, se dvignjeni prah kot val vpogne nazaj proti sebi. Umetnik to posnema v valovito zaokroženi ureditvi gmot. Zgled piramidalne kompozicije nam je podal Smrekar na drugi sliki, kjer dela Brdavsova glava vrh trikotnika. Na peti sliki se na glavnih osebah in vrhu tega še na steni pri zastavah ponavlja trikotna oblika. — Zgled diagonalne kompozicije je prva slika. — Valovito zaokrožen pa je viharni tretji prizor, kjer se dvigne gmota postav od leve proti desni čez kočijo in Krpanovo žrtvo in po njegovi levi nogi k sebi nazaj. Moderni umetnik pa poleg tega ljubi pristo kompozicijo in sledi le svojemu okusu mnogokrat čudovito srečno.

Občutek gmot naravno vodi umetnika, da na gmoti občuti plohe in linije. Sorazmerno, recimo po zlatem prerezu razdeljena ploha je silno važen faktor umetniške kompozicije, ker dela mirno harmonično ozadje, na katerem se toliko izraziteje javljajo osebe in dejanja. Smrekar nam je podal na zadnji sliki lepo razdelitev plohe na steni in na tleh.

In linija: Sistem vodoravnih linij pravi v kompoziciji dobrodejen mir, jasnost in gotovost. Sistem navpičnih linij izraža krepko silo. Sistem določno nagnjenih linij daje pogib in življenje. Friedrich Naumann

¹ Urejevanje gmot ne obsega samo telesne predmete: osebe, pohištvo, skupine poslopij, pokrajin... temveč tudi druge tvorne vrednote, kakor senčne, svetle, barvne partije, zisteme linij, prostora, kontrastov itd.

pripoveduje v časopisu »Die Hilfe«, da ga je nekoč zmotilo pri važnem berilu krasno osvetljenje pohištva. Čutil se pa je, da prejšnji dan ista osvetljava ni napravila takega vtisa. Iskal je vzroka in zapazil, da je bil stol med zofo in mizo par centimetrov premaknjen tako, da je solnce na vertikalnem naslonjalu napravilo par krepkih vertikalnih potez. Postavil je stol na prejšnje mesto in ves vtis je zginil, ker so prevladovale samo horizontalne poteze na pohištvu. Kako monumentalno celoto tvorina naslovnem listu vertikalna Krpanova postava v zvezi s horizontalnim telesom kobilice in izrazito vodoravnico med nebom in zemljo. Mesarica, rep in glava kobilice s poševnimi linijami pa dajo kompoziciji potrebno bogatost in življenje, okrogle poteze na oblakih delajo s svojim kontrastom še večjo slikovitost. Kako srečno je Smrekar na četrti sliki uporabil poleg arhitekture črne zastave ter stvoril mirni sistem horizontalnih in vertikalnih temnih prog v nasprotju s poševnimi potezami cesarske kočije in straže. Okrogli obok in festoni pod okni pa so ves prizor slikovito obogatili.

Motil bi se umetnik, če bi mislil, da je umetnina sistem urejenih mas, plohe in linij ter nič drugega, zlasti če se to okorno vidi iz njegovega umotvora. Za nas pa je vendar važno, ako pogledamo za kulise umetniške tvorbe, ker se nam umetniški užitek brezprimerno poglobi, ako sami občutimo, v koliko je umetnina občutena v gmoti, v plohi in liniji. Evropeci navadno občutimo plastično, v gmoti. Japonci pa so vplivali na ameriške in evropske ilustratorje, da so začeli ceniti kaligrafično linijo (A. Beardsley). Smrekar izraža s tako kaligrafično linijo strukturo trave, kar se lepo zлага z baročno arhitekturo in kostumi.

Ko je umetnik uredil gmote, plohe in linije, je umetniško uredil šele dolžino in širino slike. Toda slikar ni le navidezen kipar, ker urejuje mase, ampak tudi navidezen

arhitekt, ker urejuje navidezen prostor za svoje postave. Videz prostora ali tretjo dimenzijo na sliki doseže slikar na več načinov. Prvi način: pravilna perspektiva. Drugi način: preseganje postav, da ena postava deloma zakriva drugo. Tretji način: skrajševanje oblik, katero rabi kipar pri plohem reliefu. Četrti način: odmikovalci prostora, krepki predmeti v krepkih tonih in barvah v ospredju odmaknejo druge predmete v ozadje. Peti način: kulise, ki razdele prostor na več zaporednih oddelkov. Šesti način: zračna perspektiva in osvetljenje (temnosvit).

Ni pa umetnikova naloga, da nam poda samo iluzijo prostora, ampak, da prostor podredi svoji umetniški misli. Pokrajinski slikar n. pr. obdela prostor kot samostojno umetniško stroko. Figuralni slikar pa porabi prostor včasih kot enakopravno umetniško vrednoto ali pa ga porabi, da stopnjuje umetniško občutje (otožno podnebje na sliki žalostne Matere Božje), ali pa ga porabi kot potrebno ozadje svojim postavam, ali pa ga reducira v dekorativno ploho, zlato ali modro (mozaik), belo ali črno (grafika).

Smrekar je na naslovnem listu napravil sintezo prostora. Nebo in zemlja delata ploho dekorativno ozadje za istotako dekorativno občuteno Krpanovo postavo. V drugih prizorih pa nastopa Krpan v polni modelaciji, zato podaja prostor realistično: porablja pravilno perspektivo, preseganje postav, odmikalce prostora, kulise, zračno perspektivo in osvetljenje. Toda kot zavodni umetnik porablja prostor le za umetniško izražanje, da tvori mirno vezano ozadje, na katerem še bolj učinkujejo in kontrastirajo osebe in dejanja.

Komplicirana teorija umetniškega vezanja bi nas privedla predaleč. Omenimo samo tri važne činitelje umetniške spojitve: obliko, osvetljenje in barvo. Umetniško vezanje obstoji v tem, da naše oko provzroči, da duševno spojimo predmete enake oblike, enakega osvetljenja in enake barve. To vezanje odvrne našo pozornost od posameznih predmetov in v središču te spojitve

išče oko predmeta enake ali pa neenake oblike, osvetljenja in barve. Poslednji slučaj porabi umetnik in postavi sredi vezanih predmetov kot kontrast nevezan predmet, da stopnjuje in osredotoči pozornost na tem predmetu. Slikovitost umotvora pa poveča poleg tega še s tem, da v drugih ozirih da vezanim predmetom veliko različnost, ne da bi s tem porušil spojitev: predmetom enake oblike da različno osvetljenje, različno barvo ali narobe. Opazujmo četrto Smrekarjevo sliko. Enake arhitektonske oblike in enaka dekoracija veže poslopje pri grajskem vhodu s poslopjem v ozadju. Ker pa sta vezana po obliki, imata upravičeno neenako osvetljenje, ne da bi vsled tega trpela spojitve. Črna barva zastav se veže s temnim obokom, ki se pa loči od zastav po obliki. Enako osvetljenje veže zadnje poslopje z osvetljenim ospredjem. Vrsta vojakov z enakimi presledki veže ospredje s srednjim poslopjem in vojak komandant se z baročnim kostumom veže s cesarskim kočijažem. Ta vsestransko vezani prostor dela mirno slikovito ozadje za nevezani glavni osebi: cesarja in Krpana. Na zadnji sliki se veže svetel tlak s svetlo steno, pogrnen tlak z zaigrinjalom v ozadju, bordura na tleh z borduro na steni. Na tem vezanem ozadju se odlikujejo tri glavne osebe z neenakimi kretnjami po starem pravilu: čim večja prostost v okviru postave, tem vzornejše kulturno oziroma umetniško stanje. Na predzadnji sliki vidimo na prvi pogled, da se po poziciji vežejo: Krpan, cesarica in na steni naslikani vitez. Ker so vezani, izgubijo samostojnost in nobena izmed oseb ni več glavna oseba. Kompozicija je nemirna, ker oko išče v središču med njimi glavnega predmeta, a ga ne najde. To fiziološko neugodje dobro služi umetniku, ker poveča neprijetno občutje disharmonije ob Krpanovem prepiru s cesarico tako, da nad cesaričino gesto kar čutimo jezične strele v nadomestilo, ker jih ne vidimo. Toda ne smemo predaleč na polje domišljije!

Omenili smo, da je svetloba važen činitelj umetniškega vezanja: kolikor svet-

lobnih stopinj, toliko spojitvev. Iste važnosti je svetloba kot kontrast.

In barva. Kako samostojen činitelj umetniške tvorbe je barva, vidimo na naslovnem listu naše knjige. Prav nič nas ne moti, da imata Krpan in kobilica isto barvo, trava in mesarica isto barvo, nebo in pečatni vosek isto barvo. Barva ima torej še drugo nalogo, nego da posnema lokalno barvo na predmetih. Barva je poleg oblike in svetlobe važno umetniško spojilo in ločilo. Enobarvenost črne risbe veže vse predmete v celoto in nadomešča okvir (francoske ilustracije brez okvira), mnogobarvenost pa veže predmete enake barve med seboj ali pa učinkuje kot kontrast. Ista barva veže na naslovnem listu Krpana in kobilico v zraščeno celoto, zelena mesarica veže Krpana z zeleno zemljo, ista barva na Krpanovih mečih in na oblikah ga veže z ozadjem, pomarančasto nebo se veže s pečati v spodnjih voglih, rumena barva cele obalke veže cel naslovni list v mirno, enotno, izredno dekorativno ploho.

Mimogrede še omenimo, da Smrekar kot moderni umetnik poleg svetlobe in barve upošteva tudi zrak. Z grafičnimi sredstvi je dosegel, da v grajskem parku kar dihamo vlažno svežost zraka. Grafično skuša izraziti tudi barvo na obrazih in predmetih.

Smrekar je torej vestno in spretno uporabil vsa obrazovalna sredstva, da bi umetniško uredil formalno stran svojega umotvora. Stari in moderni estetik pa se strinjajo v tem, da ni namen umetnosti samo formalna stran, ki napravlja našim očem telesno-čutno ugodje, temveč da mora umotvor odmevati tudi v naši duševnosti, dvigati našo umsko-čutno notranjost. Svajajo pa, da ne sme biti snov ali

predmet kot tak tisto, kar nas dviga, ampak po umetniku umetniško občutena in umetniško podana snov. Kar je umetnik položil v snov iz sebe kot tolmač svoje notranjosti ali kot tolmač svoje dobe in ljudske duše, to imenujemo umetniško vsebino umotvora.

Vpliva pa umetnik na našo duševnost, bodisi da vzbuja v duši splošno občutje (večerna pokrajina) ali pa je zadovoljen, da doživimo in občutimo predmet tako, kakor ga je sam občutil, zato vso pozornost obrača na umetniško izražanje in izčrpanje

Motiv iz Sarajeva.

predmeta samega (portretist). Tretji umetnik da predmetu globoko notranjo karakteristiko, s katero obogati tudi našo notranjost (Michelangelov Mozes, Rodinov mislec) ali pa nas dviga s formalno lepoto iz vsakdanje nepopolnosti (klasicist). Razvidno je, da se pri tej svoji nalogi ne more izogniti vplivu sodobne kulture in ljudske duše. Priča temu je celo 19. stoletje. Klasicist ob začetku stoletja, ki je bil pod vplivom umetniškega doktrinarstva, je moral dvigati s formalno klasično lepoto. Romanik je moral buditi ponižanim ljudstvom samozavest najprej z zaupanjem v Boga (cve-toče versko slikarstvo Nazarenov), potem

pa s spomini na slavno preteklost (historično slikarstvo) in naposled s spodbudnimi, poučnimi, ganljivimi zgledi iz življenja ali zanimivostmi iz daljnih krajev, dokler ni začel realist opozarjati na dvigajočo samoraslo življenjsko silo. Zmagoslavje prirodoslovne vede je upijanjilo ljudsko samozavest in umetnik je zadostil duševni potrebi panteističnega naturalista s kosčkom oboževane naturalistično podane narave. Toda duša je duša. Utešili so jo slikarski poetje (Böcklin), novoromantiki in simbolisti, ki so dvigali duše iz materije v kraljestvo poezije, pravljič in meglenege simbola. Na drugi strani pa je zaželela razumna duša namesto nesmotrne impresijonistične naravne lepote po dekorativno urejenih slikarskih simfonijah (Marées, moderni dekorativni slog), modernega subjektivist pa dviga ekspresijonist v kraljestvo svojih sanj. Napol blazni nadčlovek pa hoče za plankami četrte dimenzije, katero iščejo najmodernejši, utešiti svojo duševnost in perverzno čustvenost.

Če torej upoštevamo še umetniško vsebino Smrekarjevega Krpana, se moramo vprašati, kaj je položil umetnik v svoj umotvor iz sebe, kaj nam je hotel povedati, s čim nas duševno obogatiti. Za notranjo vsebino Krpana je seveda odgovoren Levstik. Če pa nam je Smrekar to, kar je pripovedoval Levstik časovno zaporedoma, naslikal v prostoru, in sicer v obliki, kakor si jo je zasnoval v svoji duši, pomeni to gotovo duševno oploditev. V prvi vrsti nam je podal Krpana v konkretnejši obliki, ker ga je postavil v določeno dobo. S tem je pridobil cel umotvor na enotnosti in zaokroženosti. Obenem se je s tem umetnik približal ljudski duši, ker je svojega junaka

spravil v stik z narodovo junaško dobo. Prezreti ne smemo tudi zdravega humorja, ki veje iz Smrekarjevega umotvora tako diskretno, da ga otrok ne bo opazil, izobraženec pa se bo z njim opetovano naslajal. To je točka, v kateri oba umotvora, Levstikov in Smrekarjev, vzorno soglašata. Če omenimo, da je umetnik dal Krpanu in drugim osebam primerno notranjo in zunanjo karakteristiko, prizorom pa vsaj verjetno resničnost, je gotovo, da bo dvigal tudi našo čustvenost ob zavesti: kako zmaga nepokvarjena naravna sila moža iz našega naroda nad krutim in krivičnim nasiljem in bahavo zunanjo močjo in spretnostjo, ob zavesti: kako zdrava naša kri reši v dobrosrčni zvestobi vkljub prezirljivi nevhvaležnosti stiskano ozkosrčno oslabeledost. Reči moramo, da je Smrekar tudi vsebinsko dobro izvršil svojo težko nalogo. Težka naloga je za umetnika, ako mora obdelati literarno snov. K sreči je uporabil umetnik grafiko, to je tisto umetnost, ki je v sredi med literarno in slikarsko umetnostjo in katera sme do gotove mere pripovedovati. (Prim. M. Klinger: Malerei u. Zeichnung.)

Še besedo o prireditvi knjige! Umetnik in prireditelj sta umela svojo nalogo. Omenili smo že, da je v knjigi sistem. Pohvalno smo omenili krepki, vsebini primerni tipografični del knjige. Mehke, tuširane risbe bi pa preveč kontrastirale s krepkim tiskom, zato sta po dve in dve popolnoma ločeni od tiska. Slike vsled tega tvorijo izolirano samostojno grafično delo. Slovenski bibliofil bo torej sprejel v svojo knjižnico ne samo čtivo, temveč kosček slovenske umetnosti: literarno umetnino Levstikovo in grafično umetnino Smrekarjevo.

IZ POETIKE.

DR. IV. PREGELJ.

Impresionizem v slovstvu.

Brez dvoma si že opazil, da umetnostna kritika rabi pri ocenjevanju leposlovnih umetnin izraze, ki bi po svojem pomenu sodili v kritiko prisposodbljajoče umetnosti. Saj pišemo, da leposlovec riše, slika, da obrazuje pokrajinsko razpoloženje, da zna zadeti intimne nianse (sence), da ima bogate barve, da je ton njegovih slik zamolkel, da pripoveduje »sivo v sivem«. Pesniki radi dajejo svojim umetninam imena slike, črtice, silhuete, historije, portreta, pastela, genreske slike. Nehote primerjamo pesnika s slikarjem: Wildeja z Moreau-jem, Flauberta z Rohegrosom (Vitelij-Salammbô), osebe Roseggerjevega zgodovinskega romana (Peter Mayr) z Defreggerjevimi slikami i. p. Še več. Živeli so in živijo umetniki, ki so bili slikarji in pesniki (Goethe, Rosetti, Wispiański, Art. Fitger, V. Busch). Skratka: so slike, ki jih moremo imenovati poezijo, in so poezije, ki so kakor slike. Prav tako dosledno in pravilno govorimo o romantiki, o realizmu, o klasicizmu, o naturalizmu, o neoromantiki, impresionizmu in ekspresionizmu v poeziji in slikarstvu. Z isto besedo zaznamujemo podobna svojstva umetniških šol, izražamo tedanji časovni okus, umetniški slog ali tehnično stremljenje. Romantika cvetnih glav je n. pr. ista pri Novalisu in sodobnih slikarjih, pravljíčnost Brentanova sorodna Schwindovi romantiki; Zolajev naturalizem je sličen naturalističnemu plenerizmu Bastien-Lepage-a, impresionizem Manet-jev in komizmizem Monet-jev sta bistveno prav tisto, kar je tehnika Verlaine-a, George-a ali Momberta. Smoter posameznih umetnosti je isti: lepota, resnica; sredstva so različna: glas, beseda, figura, barva, ilo, mavec. Epohalna tehnična priboritev v slikarstvu more vplivati na tehniko v lepem slovstvu, pravitako more leposlovná umetnina obuditi v slikarju slikarsko snovnost. So celo

umetniške osebnosti, ki so hotele izražati v svojem slovstvu tujo snovnost, n. pr. Whistler, ki je slikal harmonije, Klinger, ki je ilustriral Brahmsove fantazije...

* * *

Tehnika modernega plenerizma (prosta svetloba) in impresionizma (vtis) v slikarstvu se je razvila na Francoskem okoli l. 1870. Ko sta uvedla Millet in Courbet zdrav realizem v nasprotju s tradicijo, ki je slikala naravo stilizirano, je proglasila mala družba slikarjev pariškega predmestja Batignoles za pravilo, da je treba iz ateljejske umetne svetlobe v prosto naravo, v prosto svetlobo. Tem umetnikom pa ni šlo za snovnost kakor njihovim predhodnikom v Barbizonu (Paysage intime — pokrajina), šlo jim je le za to, kako se vidi predmet v prosti luči. »Doslej,« so menili ti umetniki, »smo slikali vse mogoče stvari: obris, linijo, barvo, najbistvenejšega pa nismo videli: svetlobe, atmosfere, ki ovija vse predmete, svetlobe, ki pije obrise, svetlobe, ki sploh dela predmete takšne, kakor jih vidimo, in barve, kakršne jih vidimo in ne kakor si jih mislimo; vse to smo določali z razumom.« Ker pa svetloba ni stalna, zato ne more slikar slikati katere koli objektivne svetlobe, izražati mora trenutnost jutranje, večerne, poldanske svetlobe, izražati mora — če hoče biti realističen — vse predmete v svitu trenutne razsvetljave, naravne ali umetne. Slikar mora izražati vtis, ki ga je doživel, njegova umetnost bodi impresija. To je dognal početnik našega slikarskega impresionizma Manet. Njegov drug — Monet je iznašel še neko posebnost. Kjer neuke oči vidijo barvano polje, tam je videl on polje svetlih, trepetajočih točk. Te točke se zlijejo stoprv v očesu v predstavo enotne barve. (Prim. mavrico ali pa nove hromatične fotografske pločel) Dosledni slikar mora zato te točke realistično prenesti na platno in ne

sme mešati barv na paleti, temveč jih mora polagati drugo poleg druge, tako da se šele v očesu zlijejo v eno. Tako je Monet ustvaril tehniko kommizma (vejica), poentilizma (točka), kubizma itd.

Kaj je bil uspeh te tehnične pridobitve? Vidna je bila skoro vsiljivo jasno. Mesto prejšnjega rjavega tona, so impresionistične slike svetle. Predmeti na njih tonejo v svetli, srebrnotrepetajoči barvi. Obrisi predmetov so zabrisani, toda neposredno, živo učinkujoče je razpoloženje (soobčutje). Slike zares dihajo jutro, vonjivost večera, soparico in žehtenje poldneva. Ta pridobitev pa je odprla slikarjem pot v neskončno subjektivnost predmetov. Poslej so začeli slikati resnično življenje, življenje ratarja in planšarja (Segantini), živelj prašne ceste in zatohle kavarne o polnoči. Naturalistično stremljenje tistih let je našlo šele v impresionizmu pravo, adekvatno tehniko. Kako se je slikarski impresionizem dalje razvijal, naju ne zanima več; vedeti nama je treba le toliko, da je bila nova tehnika premnogim vzrok umetniških zablod in zmot. Zdrav impresionizem pa je zmagal in je danes živ in ga vsi priznavajo, dočim ga sodobniki niso takoj. Saj pa ni čudno, ker je zavrgel vso tradicijo. Godilo se mu je podobno, kakor Lenbachovemu portretu in Wagnerjevi operi in, da bom domač, tako kakor Ketteju, ko ga je dobil Simon Gregorčič v roke in ga je od prve do zadnje strani strahovito načrtal. Kar je pomenila za Gregorčiča, ki je bil pesnik epigonske ritmične shematičnosti, Kettejeva, Murnova, Župančičeva nova, svobodna, individualna ritmika, prav to je bil impresionizem starejšim umetniškim šolam. Tako je prišlo do secesij in v literaturi do moderne.

Resnično slikanje narave je bila vedno živa težnja umetnosti. Rousseau je započel v 18. stoletju novo dobo izza baroka in rokoko-sloga, ki se je preveč oddaljil od

narave. Romantika je pod živimi Rousseaujevimi vplivi odkrila naravo ljudske, narodne poezije, in uveljavila čustveno razpoloženje v nasprotju s hladno klasiciteto. Odslej se je kazala vedno večja težnja po resničnosti in naravnosti. Balsac, Goncourt, Flaubert so sodobniki slikarjev realistov: Meissonier-ja i. dr. Še dalje je šel Zola, ki je začel pisati proti vsaki tradiciji v jeziku, kakor ga je govorila ulica. Stopil je, bi skoro rekli, iz ateljeja in stilizirane narave v svobodno dnevno luč. Še jače se je moral pokazati duh novega umetniškega stremjenja v francoski liriki. Jezik francoske lirike je bil veliko bolj razvit nego naš slovenski in celo nemški. Od Ronsarda preko Hugo-ja do Heredia in de Lisle (prim. čudovitost barv v pesnih: *Le Jaguar*, *Depont: Il Souverain* in *Freiligrath: Der Löwenritt* —!) se je razvil do akademsko ugotovljene izpiljenosti, »pravilnosti« in shematičnosti; ta jezik ni bil več resničen izraz ljudskega govora, tako da je bil francoski pesniški jezik nekak tradicionalni rjavi galerijski ton. Ker je bila vrhutega francoska lirika manj čustvena nego naša ali nemška in bolj emfatična, deskriptivna, je jasno, da je moralo priti na Francoskem dosledno kakor v slikarstvu tudi v liriki do — revolucije. Če je ta revolucijski duh zavel s Francoskega v vse literature in tudi v naše jugoslovanske, se je to zgodilo tako kakor z modo, ki je iz Pariza poplavljala svet.

Prav podobno kakor Monet svoj komizem, je odkril Baudelaire teorijo čustvene ubranosti, izraženo v besedi: *correspondances*. Naravno je, da zbudi neki posebni red ritmičnih glasov v nas čustvo veselja, drug red čustvo žalosti. Baudelaire je bil mnenja, da je ves svet poln takih »korespondenc« (*Les parfums, les couleurs et les sons se repondent*) in da jih je treba pesniku samo spoznati in jih porabiti. Tako je prenesel Baudelaire v pesem nove podobe: vonj, svež ko otroško telo; nežen ko zvok oboe, zelen ko livada; vse mu je bil vonj. S tem

je odprl Baudelaire pesnikom pot do novih podob, primer, barv, do najsubjektivnejšega čustvovanja.

Drugi pesnik, Verlaine, je nastopil proti rimi, proti shematičnosti obligatnega stila in je postal oče dekadence v liriki. Odprl je pot iz parnaškega verza v »vers liber« in od tu po Barzunu v »Rhythme simultane«. Dekadent je za metal vsako pozo, shematičnost, in se je ravnal edino po svojem notranjem ritmu. Misel te smeri je bila ta, da pesniki doslej niso spesnili pesmi tako, kakor so jo po notranje v resnici doživeli. Pesem bodi zato resničen in izviren izraz tiste notranje pesmi, ki jo je pesnik res doživel. Kako naj to izrazi? Neposredno s takimi besedami, kakor jih neposredno dá ditiramski zanos trenutnega razpoloženja. Jasno je, da mora tako izražanje zabrisati linijo, oz. da mora vplivati nekoliko nejasno. Zbuditi more v bralca pač razpoloženje, toda zadovoljiti ga veseskozi ne more. Tudi neposredno ni vplivala dekadence in seveda tudi ni mogla, iz nekaterim, rekel bi skoraj, enako uglašnim in literarno večjim bralcem je mogla ugajati. Verlaine, ki je bil zares pesnik, je sam krenil kmalu v bolj določene meje, a mnogo pesnikov te dobe, ki so bili majhni talenti, je šlo v tej smeri naprej in so padli v absurdnost, neužitnost. To se je zgodilo na Nemškem še bolj kot na Francoskem. Mallarmé je priznan pesnik, ker je Francoz, njegovi učenci, Nemci: George, Mombert, Dauthendey, Lautensack pa so prišli do tragikomike. Samo nekaj primer!

Sterben ...

starre ...

dunkel ... (Lautensack).

Ali pa pesem: Večer.

Auf dunklen sammetwinden treibt

ein weißes lied;

der abend atmet schwer.

Glocken: die Träume des MONDS.

Mombert je direktno kopiral poentilizem impresionizma v slikah:

Felsen. Flammen. Meer unter Schiffen.

Meine alte Mutter.

Ein Wasserfall.

Ein roter Vogel.

Die Sonne.

Ein sommerrot beleuchtet Schneefeld.

Kdo naj dobi kak pojem o njegovi viziji?

Eine Gestalt fliegt hinter uns her.

Die bläst eine goldene Posaune.

Sie durchschallt das blaue Äthermeer.

Najizrazitejši impresionist v formalnem oziru na Nemškem je postal Arno Holz.

Schönes grünes weiches Gras.

Drin liege ich.

Mitten zwischen Butterblumen.

Über mir

warm

der Himmel:

ein weites zitterndes Weiß,

das mir die Augen langsam, ganz langsam

schließt ... itd.

Odtod je samo še en korak do prozaične oblike. Holzov učenec Stolzenberg je bil že blizu na tem, Francoz Pavel Fort je v resnici tiskal svoje pesmi v sklenjeni obliki. Imenovani Stolzenberg ima to pesem:

Onkel, wir wollen in den Wald gehn

und eine schöne weiße Blume pflücken.

Aber deine Füßchen trugen dich nicht mehr ...

Heute

liege ich allein unter den Tannen.

Meine Hand streichelt eine Sternblume.

Razumeš li? Ne! Zamisli se v pesnikov doživljaj: Ljubljani striček je bil, ali mali nečak mu je umrl. Isto žarko čustvo je v pesniku Stolzenbergu ko v Heysejevem Rispettu, a tu je izraz drug.

Holz, Reß in Stolzenberg so s to svojo tehniko vplivali celo na Francoze (Ghil), dočim je impresija francoskega simbolista Mallarmeja obudila v Nemcih sorodne duše v George-u, Dauthendey-u in Mombertu. Ločiti nam je zato nekako dve vrsti impresionistov: impresioniste naturaliste in impresioniste simboliste. A. Holz i. p. so pesniki naturalizma. Vsebina mnogih njihovih pesmi je ozračje velikega mesta. Te

pesmi so slike tistega ozračja, ki veje iz slik Herkomer-ja, Menzel-a ali iz skulptur Meunier-jevih. Ta socialni ton je vzbrnel v največjem nemškem Verlainovcu — v Richardu Dehmelu, pa tudi v Schlafu, G. Hauptmannu i. d. Druga vrsta modernih, ki jim je bil oče Mallarmé, pa so bili nekaki simbolisti v liriki, ki sličijo slikarskim osebnostim Carriere-ja, Khnopffa ali celo Whistlerja. S poetičnim aparatom hočejo izraziti glasove, barve, misli, vonje. Vsebinska njihove umetnosti je nekako lirična v primeri z vsebino prvih, ki so nekako bolj epično snovnostni, materialni. Zgled takega pesnenja, artistične lirike je George-jeva poezija. Naj sledi en zgled:

Zu dunkler schwemme ziehn aus breiter lichtung
nach tagen von erinnerungsschwerem dämmer
in halbvergessner schönheit fahler dichtung
hin durch die wiesen wellen weißer lämmer

lämmer der sonnenlust und mondesschmerzen,
ihr keiner ferngeahnten schätze spürer!
Lämmer ein wenig leer und eitle herzen
stolz auf die güldnen glocken eurer führer!

Alternde uns! in eurem geiste junge!
Lämmer von freuden die für uns erkühlen
lämmer mit schwerem schritt mit leichtem sprunge
mit einem heut kaum mehr begriffnen fühlen!

Vorsichtig! vor keinen hängen scheue!
Lämmer der wolumfriedigten zisternen
lämmer zu alter doch bewährter treue
lämmer der schreckenlosen fernem!

To je George impresionist. Kadar ga beremo, begajo ob nas barve in slike logov, ribnikov, senc, zvezd, labodov, a vse brez zveze, samo barve so ob barvah, ki naj bi se po pesnikovi želji zlile v naši duši v eno sliko. Tehniko slikarstva so naravnost prevedli v abstraktne (pojmovne) besede. Čutimo sicer neko valovanje jagnjet, slutimo vibriranje nekega razpoloženja, a to je brezbarvno, kakor je beseda zase brezbarvna, netelesna. Do teh zmot je pripeljalo pesnike vsako pomanjkanje jezikovne in psihološke izobrazbe! Pesmi razpoloženja (Stimmungslied) smo že imeli v klasičnih pesnitvah. Nekaj starejših takih pesmi, ki so najbolj znane, na-

štejmo: Goethe: Über allen Gipfeln ist Ruh, Heine: Leise zieht durch mein Gemüt... Levstik: Dve otvi. Novejše pesmi dihaajo subjektivnejše, intimnejše razpoloženje, n. pr.:

Greif: V o r d e r E r n t e.

Nun störet die Ähren im Felde
ein leiser Hauch,
wenn eine sich beugt, so bebet
die andere auch.

Es ist, als ahnten sie alle
der Sichel Schnitt —
Die Blumen und fremden Halme
erzittern mit.

Hebbel: S o m m e r b i l d.

Ich sah des Sommers letzte Rose stehn,
sie war als ob sie bluten könnte rot;
da sprach ich schauernd im Vorübergehn:
So weit im Leben ist zu nah' am Tod.
Es regte sich kein Hauch am heißen Tag,
nur leise strich ein weißer Schmetterling;
doch ob auch kaum die Luft sein Flügelschlag
bewegte, sie empfand es und verging.

Pa glej K. F. Meyerjevo: Erntegewitter.

Ein jäher Blitz. Der Erntewagen schwankt.
Aus seinen Garben fahren Dirnen auf
und springen schreiend in die Nacht hinab.
Ein Blitz. Auf einer goldnen Garbe thront
noch unvertrieben eine frevle Maid,
der das gelöste Haar den Nacken peitscht.
Sie hebt das volle Glas mit nacktem Arm,
als brächte sie's der Glut, die sie umflammt,
und leerts's auf einen Zug. Ins Dunkel wirft
sie's weit und gleitet ihrem Becher nach.
Ein Blitz. Zwei schwarze Rosse bäumen sich.
Die Peitsche knallt. Sie ziehen an. Vorbei —

Ali ni ta slika že zelo sorodna moder-
nim? Ali ni nekaj impresije v njej? Ta svet-
loba, ta trenotnost! Res je. Impresija še ni.
Slika diha klasično popolno linijo, obrisi
niso zabrisani. Če je pesem impresionizem,
je impresijonizem stare šole, plenerizem
Goyev, Rembrandtov. Jezik je še epsko ši-
rok, ni markanten, telegrafski, ton slike ni
svetel, je le kontrast absolutne teme in za-
reče luči. Pa vzemiva nekaj zgledov iz mo-
derne:

Schlaf: Hoffnung.

Ein weißes Grau hüllt weit den Himmel ein.
 Ein stumpfer Glanz liegt auf den Uferweiden.
 Träge, mit gurgelnden Wellen treibt der gelbe Strom.
 Ich muß mich noch bescheiden.
 Ich will noch ein Stückchen so weitergehn.
 Bald müssen ja alle Höhn
 in hellen Frührotfeuern stehn.

Ali pa Karl Maria: Notturmo.

Im treibenden Nachen.
 Dämmerung, Stille.
 In den Uferbäumen
 dann und wann
 ein Atemzug Nachtwind.
 Eine Fledermaus schwirrt.
 Eine Welle gluckt müde.
 Noch eine.
 Noch eine.
 Ich sitze, am Hut die Nebeltropfen,
 und zähle am Ufer
 die roten Lichtchen, —
 auf den nassen Rudern
 — preißelbeer klein —
 flirrt 's von Reflexen...

Ali Morgenstern: Erster Schnee.

Aus silbergrauen Gründen tritt
 ein schlankes Reh
 in winterlichen Wald
 und prüft vorsichtig, Schritt für Schritt,
 den reinen, kühlen, frisch gefallenen Schnee.
 Und Deiner denk ich, zierlichste Gestalt.

Schlaf: Regen.

Geht ein grauer Mann
 durch den stillen Wald,
 singt ein graues Lied.
 Die Vöglein schweigen alsbald.
 Die Fichten ragen so stumm und schwül
 mit ihrem schweren Astgewühl
 In fernen Tiefen
 vergrollt ein Ton.

Ali opažaš nove barve? Nov okus? Nove primere? Novo stilistiko? Graues Lied, die Fichten ragen schwül, das Astgewühl, vergrollen.

Peter Hille pravi:

Das Gewand meiner Seele zittert im Sturm deiner
 wie tief im Hain [Liebe
 das Herz des Frühlings zittert.

Isti pesnik govori:

Wie deine grüngoldnen Augen funkeln
 Wald, du moosiger Träumer;
 Wie deine Gedanken dunkeln,
 Einsiedel, schwer von Leben,
 saftseufzender Tagesversäumer.

To je novo, to je impresija. Ritmično, vokalno ali pa z novo podobo skuša izraziti pesnik vtise svojega gledanja, ne da bi kakorkoli označil z besedo adekvatno kvaliteto svoje čuvstvenosti v hipu vtisa, ne da bi narisal razpoloženje. Zato pa je umevno, da more pesnik po božji volji izraziti tudi v tej in taki obliki svojo dušo, svoj notranji položaj, da pa prav tako lahko manj senzitivni pesnik, pesnik manjše

Poulična kuhinja v Sarajevu.

kvalitete zaide v bizarno maniro, votel patos, ki bolj odbija, nego stilizirana ritmika. Eno pa je gotovo. Pesniški jezik je ta nova tehnika na novo obudila, osvežila ne le pri Francozih, prav tako pri Nemcih, Čehih in Rusih (Brjusov, Severjanin). Impresionizem je odprl liriki pot v bogastvo barv, odprl je tudi nove vrste prigodnice, impresionistične refleksije ob delih slovitih sodobnih slik in skulptur: Nöthigovo: Vor dem Christuskopf ob G. Maxu, Schülerjevo: Beethoven ob Klingerju, Župančičevo ob Bileku itd. Novi pesniki pesnijo noturno v g-dur, radirajo, izdajajo paysage (pokrajine), barve itd. V okorelost tradicionalnih oblik so zanesli svežost barve, predvsem v balado (Prim. Župan-

čičevo Sv. trije kralji, ali Börries-Münchhausena, Tielo), našli so barv za pokrajinsko razpoloženje intimnejše grude, rodne, provincialne zemlje prav tako kakor za vzdušje fabriškega življa ali velikomestne ulice. V svojem subjektivizmu so pravi iznajditelji novih, čudovito subtilnih svetov. Ne le da pesni Francoz milje Berlina (Guilbeaux) in nasprotno Nemeč Pariza, Francoz in Rus doživljata podobne intimite, kakor je impresija slavne Rostandove: *Le bal des Atomes*, kjer riše pesnik ples prašnih drobcev v solnčnem žarku, ki se je ukradel skozi malo špranjo v oknu v mrak. Čudovito nove metafore srečujemo zlasti pri Francozih. Verhaeren je pravi slikar, izviren, silen. Njegove goreče kope (*Les Meules qui brûlent*) so čudovita paralela Monet-jevemu »Požaru«. Nekateri pesniki ljubijo svoje posebne barve: Samain: *Le ciel, comme un lac d'or pâle s'évanouit... Vers l'occident lâbas, le ciel est tout en or... Le ciel rouge et doré par degrés a pâli, les olivier d'argent frémissant...* Neprekosljiv je vendar Verlaine, čigar boje kažejo že v dinamizem l. 1910. (Gossez A. M.) Prim.

Dimanche.

L'échelonnement des haies
Moutonne à l'infini, mer
Claire dans le brouillard clair
Qui sent bon les jeunes baies.

Des arbres et des moulins
Sont légers sur le vert tendre
Où vient s'ébâttre et s'étendre
L'agilité des poulains.

Dans ce vague d'un Dimanche
Voici se jouer aussi
De grandes brebis aussi
Douce que leur laine blanche.

Tout à l'heure déferlait
L'onde, roulée en volutes,
De cloches comme des flûtes
Dans le ciel comme du lait.

Ne le v pesmi razpoloženja, tudi drugod je najti v slovstvu impresionizem. Kakor je v impresionistični sliki objekt le v toliko pogoj, v kolikor je odvisen od tona, svetlobe, torej samo neko središče miljeja, prav tako v slovstvu. Bazinove povesti so vsebinsko prečudno ubrane v razpoloženju uvodnega orisa. Oseba in okolica se zlivata v eno, popolnoma v duhu impresionistične teorije. Razlika med to novo tehniko in starejšo je pa ta, da je nova realnejša, naravnejša. Stari pisatelji so pokrajino in pokrajinski milje le bolj drapirali, nekako šablonsko nakazovali vedno v enaki barvi, moderni so tu rahločutnejši; zato pa diha iz novejših del vse bolj svež vonj nego iz starih. Mojster take novele pri nas je Cankar in po njem in naših boljših modernih — ne vseh! — je dozorel naš književni jezik zadnjih petindvajset let do tolike zrelosti, da moremo prevajati najtežje francoske moderne. Celotno vrsto impresionistične literature v nas bi ti naštel, naj zadostuje Župančič: Mož na hribu, Večerna impresija, Večer v pristanu, Melanholija, Glad, Žebjarji. (Prim. Francoza Lebesgue: Mlatiči.

A la machine à battre
Et dix à dix et quatre à quatre
Il faut des bras solidés.) —

Celo preko impresionizma, sem bral, smo že. To so pisali o Lovrenčiču. Njegov »Jug v okviru« je impresionistična slika. Ali imamo torej že ekspresionizem? Na to molčim. Ta reč mi je namreč še malo temna in nezaupljiv sem, ko slišim zopet kak moderen »—izem«. In tudi skeptičen sem in glej, moj dragi! Zdaj celo resno dvomim, ali sem ti dovolj povedal, kaj je impresionizem, ali pa sem morda nehote napisal samo impresionistično razpravo, sebi ne v slavo ne tebi v zabavo... Kakorkoli!

Ukrajina.

DR. FR. TRDAN.

Ko so podpisali v Brestu Litovskem mirovno pogodbo, je vstala prostrana Ukrajina kakor bajna kraljična iz dolgoletnega sna.

Prodajalec sadja.

V dneh, ko se ves svet zanima za Ukrajino, naj tudi naš list pokaže sijaj stare kijevske države in poda obenem razvoj sedanjih ukrajinskih stremeljenj po samostojnosti.

Početki vzhodnih in severnih slovanskih držav so si zelo podobni: vse so se pojavile ob istem času, v 9. stoletju. Okrog l. 862. so prinesli normanski Rosi ali Rusi pod Rjurikovim vodstvom vzhodnim Slovanom red in mir. Rjurik je stoloval izprva v mestu Ladoga ob enakoimenovanem jezeru, pozneje pa si je izvolil za prestolnico Novgorod. Rjuriku je sledil njegov sorodnik Oleg. Ta si je kmalu osvojil Kijev, kamor je premestil tudi svoj sedež. Normani so se s tem oddaljili od domovine in se kmalu poslovanili. Pa še v drugem oziru je bila osvojitve Kijeva važna. Kakor Arkona na otoku Rujan za severne Slo-

vane tako je bil Kijev za vzhodne Slovane slovanski Delfi. Kdor je imel Kijev, si je lahko pridobil simpatije ne le bližnjih sosedov, ampak tudi vseh tistih romarjev, ki so prihajali vsako leto iz daljnih krajev z obilnimi darovi molit Svaroga in Sventovita. Zato si je kijevska država že pod Svjatoslavom (964—972) tako opomogla, da se je raztezala od Novgoroda do Balkana.

Kijev je obdržal svoj pomen, ko je l. 988. Vladimir Sveti prevzel krščansko vero iz Bizanca. Krščanstvo se je širilo iz Kijeva proti severu in vzhodu in kijevski duhovniki so uvedli celo po moskovskih cerkvah svoj ruski cerkveni jezik. Toda vsled neprestanih delitev in neenakih dednih pravic so nastali dvestoletni domači boji, ki so povzročili popoln razpad kijevske države.

V teh bratomornih bojih so se poedine delne kneževine že zgodaj ločile v dve

Na ulici v Sarajevu.

veliki skupini: v južno, t. j. ukrajinsko, okrog Kijeva in Haliča, ter v severno, t. j. moskovsko, okrog Vladimira, pozneje pa okrog Moskve.

L. 1224. so Tataři prvokrat poskusili svojo srečo na južnem Ruskem. Dnevi ob rečici Kalki, ki teče v Azovsko morje,

spominjajo na dneve ob Ali-ji. Južno Rusko so poplavili Tataři in na teh posledicah še danes trpi ukrajinsko ljudstvo. Tataři so uničili staro ukrajinsko državo s Kijevom in Haličem vred, dočim so pustili Moskvičanom več prostosti. Vsled prihoda Tatarov je nastala med južnimi Rusi in Velikorusi še večja razlika, ki se je še poostрила s tem, da so se Moskvičani s Tataři tudi krvno mešali in so se celo njihovi knezi ženili s Tatarkami. O pomanjkanju narodne edinosti med severom in jugom priča tudi to, da so se Ukrajinci vojskovali s Tataři posebej, Moskvičani pa posebej in niso nikdar skupno nastopali proti skupnemu sovragu. Tako je bilo ukrajinsko ozemlje noter do 18. stoletja torišče tatarskih vpadov in lova na ukrajinske sužnje.

Ker so Ukrajince dosledno iztrebljali in deželo pustošili, je izgubila Ukrajina vso odporno silo; zato so ji sosedje z lahkoto vzeli samostojnost. Poljaki so že leta 1340. posedli Galicijo in podvrgli v drugi polovici 14. stoletja še ostale dele Ukrajine. Zatiranje Ukrajincev po združenju Poljsko-Litvonski je rodilo nešteto krvavih uporov.

Za vestfalskega miru se je posrečilo Ukrajincem dobiti staro prostost, svobodo in neodvisnost. Toda mlada ukrajinska država je bila še prešibka; ker se sama ni mogla upirati obenem Poljakom in Tatarom, se je Bogdan Hmelnickij v prejeslavski pogodbi l. 1654. združil z Moskvo pod pogojem, da ostane Ukrajina samostojna in da bo Moskvi plačala le davek.

Posledice združitve so se kmalu pokazale. Moskva se je kmalu tako okrepila, da je prevzela vlogo Kijeva; v kratkem je postala glavno mesto na Ruskem. Zato tudi Moskvičani niso dolgo držali vazalne pogodbe; v svesti si svoje novo pridobljene moči, so avtonomijo Ukrajine vedno bolj krčili. Car je pošiljal v ukrajinska mesta moskovske uradnike in vojake; hotel je celo kijevsko metropolijo podvreči moskovskemu patriarhu ter tako potegniti Ukrajince v popoln razkol.

Sovraštvo do Moskvičanov in Poljakov se je tako povečalo, da so iskali Ukrajinci pomoči raje pri sultanu kakor pri carju. Zato se je vnela nova vojska, ki se je končala l. 1681. Po tej vojski je dobila vzhodno Ukrajino Moskva, južnozahodno Poljska, južnovzhodno pa Turčija; dežela med Dnjeprom in Bugom, ki je mejila na te tri države, je ostala pustinja. V to pustinjo so utekali zatirani tlačanje iz vseh krajev Poljske in Moskve, se zbirali v polke ter se bojevali s šlaho in odbijali tatarske napade. Njih glavni namen pa je bil osvobojenje Ukrajine in osnovanje svobodne kosaške republike.

Na dnu narodne duše pa je tlela ukrajinska zavest in z njo upanje na boljšo bodočnost in prostost. Svoboda je bila Ukrajincem vzor, ki jih je spremljala v neprestanih bojih. Svobodo in lepoto lastne grude so opevali Kobzarji, ukrajinski guslarji, ko so peli:

Ta ne maje lušče,
ta ne maje kraščé
jak u nas na Ukraïni.

In nikjer ni boljše
in nikjer ni lepše
ko pri nas na Ukrajini.

V drugi polovici 19. stoletja so dramili narodno zavest ukrajinski književniki, med njimi v prvi vrsti Taras Ševčenko, »prorok boljše bodočnosti«. V družbi več somišljenikov je ta veliki domoljub l. 1857. osnoval v Kijevu bratovščino sv. Cirila in Metoda, katere namen je bil, obnoviti Ukrajino in njeno samostojnost.

Česar Ševčenko ni dosegel, so doživeli njegovi učenci. Dne 10. februarja l. 1918. so po starem običaju na Sofijinem trgu pred spomenikom Hmeljnickega slovesno proglasili samostojno Ukrajino. Metropolit je blagoslovil zbrano množico, zvonovi so zazvonili in zaorila je iz tisoč grl narodna himna: »Že je vstala Ukrajina, njena slava in njena prostost...«

Celotno ukrajinsko ozemlje meri 850 tisoč kvadr. kilometrov, nad 200 tisoč kvadr. kilometrov več kot Avstro-Ogrska,

in šteje po uradni statistiki iz l. 1910. okrog 45 milijonov prebivalcev; izmed teh je pravih Ukrajincev okrog 33 milijonov, Ukrajincev v Rusiji sami je 29,380.000, v Avstro-Ogrski 4,300.000 (v Galiciji 3,580.000; v Bukovini 300.000; na Zgornjem Ogrskem 500.000).

Ukrajinci imajo najbogatejše narodno pesništvo. Po bogastvu in lepoti narodne pesmi Ukrajinci presegajo Srbe. Narodna poezija Ukrajincev-Rusinov je najbogatejša v Evropi; odlikuje se po estetični vrednosti in pesniškem vzletu, po spretnosti izrazov in ima v sebi nekaj vnemajočega, veličastnega in silno nežnega, melanholičnega in slikovitega.

Zibelka staroruske kulture je bil Kijev. Tu je popisal kronist Nestor »Pohod Igorja zoper Polovce« in sloveča »Romanja«. Tu so nastale biline, najstarejše ruske narodne pesmi, ki opevajo slavnega junaka Ilijo Murómca. Prvikrat govori tu ruska duša, pa popolnoma drugače kakor v drugih narodnih pesmih. Ruska bilina odgrinja pred evropskim čitateljem čisto nov, nepoznan svet. Pred našim duhom nastopajo junaki, kakršnih ne pozna niti grška rapodija niti srbska junaška pesem, nič nimajo skupnega niti z nemškimi Nibelungi in še manj z vitezi starofrancoskih chansons de geste ali španske romance. To je svet zase, svet, ki leži med Evropo in Indijo. Tu nastopa kot junak svoboden kmet, katerega najvišja krepost je dejansko usmiljenje in ljubezen do bližnjega. Trpka stoletja tlačanstva mu niso mogla izrvati vere v lastno grudo. Ta vera je postala celo tako močna, da sta šla tudi plemstvo in izobraženstvo med ljudstvo in pripoznala kmeta kot pravi tip rusovstva. Zgled za to nam je Tolstoj. Krepost Ilija,

sočutje do zatiranih, je postala plamen, ki je v kratkem ogrel vso rusko literaturo, posebno z nastopom Gogola, ki je bil tudi Malorus.

Narodna kultura Ukrajincev, ki nima z ostalo rusko veliko skupnega, stoji na višji stopnji kakor velikoruska. Tudi duševna kultura ukrajinskih izobražencev je šla samostojno pot, čeravno so si Velikorusi prizadevali, Ukrajino tudi kulturno osvojiti.

Avstro-ogrski Ukrajinci so po večini grško-katoliške veroizpovedi (unirani). Unirana Cerkev je bila razširjena tudi po vsej zapadni Ukrajini, toda ruska vlada jo je začela precej po delitvi Poljske zatirati in iztrebljati. V 70. letih preteklega stoletja so prisilili tudi zadnji ostanek uniranih Ukrajincev, gubernijo Holm, da je morala zapustiti vero svojih očetov in se oprijeti ruskega pravoslavja. Grško-katoliška cerkev je bila edina veroizpoved, ki je bila na Ruskem strogo prepovedana. Približno 1,000.000 Ukrajincev po Galiciji, Holmu, Volyniji in Podoliji priznava rimsko-katoliško vero. Odkar so začeli ukrajinsko Cerkev s silo zatirati, je nastala pod vplivom nemških kolonistov protestantska ukrajinska sekta, Stunda imenovana, neke vrste baptizmus. Da so mogli v materinščini moliti in sveto pismo brati, je zapustilo do 2,000.000 Ukrajincev rusko ortodoksno vero in se vpisalo v novo sekto.

Pomen Ukrajine na gospodarskem polju označujejo sledeče številke: pšenice pridelala Ukrajina 53 odstotkov celotne ruske žetve; tobaka do 42 odstotkov. V pridelovanju sladkorne pese zavzema prvo mesto, z živino zalaga celo Rusijo. Premoga so nakopali l. 1911. nad 1218,000.000 pudov, železne rude pa 306,000.000 pudov. Primanjkuje pa ji lesa.

KOZMIŠKE PESMI.

VII.

Paprsku z Alkyony mé,
světelný šípe, znášli,
čím si Tvá paní líbezná
luznou svou lici kráslí?

»Ach snad už líc ta povadla,
snad už je po všem vděku,
vždyť já k Vám světla s poselstvím
letím již na šest věků!«

Poslíčku říše Mlékové,
po jakém po zákonu
kupi se světův milión
světelných do záhonů?

»Ach snad už zhasly světy ty,
snad už je po všem veta,
od mého vzletu vrší se
v tisíce věkův leta!« —

Jako ta lidská myšlenka:
po věcích teprv hřímá,
po věcích lidstvem zachvěje —
myslitel dávno dřímá.

VIII.

V pusté jsme nebeské končině,
Slunce i se planetami,
jinde je světů jen naseto,
my jsme tak světově sami!

My když i nožičky vyšvihnem
do šipkých světelných skoků,
letíme k nejbližší sousedce
přece jen trojici roků.

»Paničko Alfo Kentauri,
poptávce dovolte ňáké,
matička Slunce se dává ptát,
máteli dětičky také.

Nás je Vám, stydno až vyslovit!
je nás tam doma jak smetí,
matička zvláštní má »hvězdáře«,
kteří jí sčítají děti.

Některé z nás, ty už umřely,
některé ještě se rodí,
některým mladicky do skoku,
jiné jak o berlách chodí.

ČESKI ZLOZIL JAN NERUDA,
PRELOŽIL AL. BENKOVIČ.

VII.

Ti žarek z Alkione, dragi moj,
znaš li, svetlobna pušica,
s čim pač si tvoja lepa gospa
prezala lišpa lica?

»Ah, morda so vela že lica zdaj,
sledí že več ni o krasoti,
ker jaz s poročilom k vam poslan
sem vekov šest že na poti.«

Poslanec Rimske ceste ti,
povej, po katerem zakoni
v svetlobne gredice kupičijo
svetov se milijoni?

»Ah, morda svetovi so mrtvi že,
vse morda je davno bilo;
odkar odhitel sem od tam,
je tisoč vekov minilo!« —

Oj, kaka je misel človeška ta:
čez veke se grom šele čuje,
čez veke med ljudmi završi —
a mislec že davno miruje.

VIII.

Mi v pustem koncu smo neba,
in z nami Solnce, planeti,
drugod kar nasuto je svetov,
a mi tak sami med svetli!

Če mi požurimo svoj korak
do žarkov strelske brzine,
do bližnje sosede vendarle
trojica let nam mine.

»Gospa, vi Alfa Kentavrova,
nikar se ne jezite,
da Solnce, mati nam, vpraša vas,
če tudi vi deco redite?

Nas je, povedati me je sram,
doma kot smeti brez meje,
in mati četo »zvezdarjev« ima,
da njeno deco šteje.

Od nas nekatere so mrtve že,
a druge so še v plenicah,
po berlah jih nekaj krevlja, a več
jih skače po mladih nožicah.

Uran a Neptun — tak pro příklad —
dávno jak rampouch jsou tuhy,
vedle nich v posledním tažení
Saturn i se svými kruhy.

Jupiter také už zvadlý kmet,
pleť jeho žlutě tak září,
ledové ruce, líný chod,
široké vrásky ve tváří.

Promrzelý je to kolohnát!
ač že Vám sotva se plazí,
my když se nejpěknějš točíme,
on nám to, habán ten, kazí.

Mars — no ten ještě by prošel přec,
jen kdyby nebyl tak rudý,
to je to: hbitým že pijákem —
voják as po světě všudy.

Země — ach země! toť ženuška!
při práci věčně jen hravá,
plna je květů a písniček
mladá jak lípečka zdravá.

Ještě pak: holčička Venuše,
kypící, bující poupě,
a skoro matce až na klíně
Merkur, to nemluvně hloupé.

Je Vám to pečlivá matička,
kol sebe drží nás mladší,
ale i postárlé propouští,
jen až kam zraky jí stačí.

A jsou i planety takové,
které už před časy zvadly,
jejichžto trouchnivé mrtvoly
v komety již se rozpadly.

Odlétly, ve hvězdách zmizely,
už se i rozprchlé zdály,
matička na ně jen vzpomíná
v světové myšlenek dáli.

Někdy se po nich však roztouží,
náhle je stáhne až k sobě,
ohnivé slzičky žihají
po nebi v němé té době.»

Urán in Neptun sta na primer
kot led že toga in tiha,
Saturn z obroči svojimi
pa revež že komaj diha,

Uvel je tudi Jupiter mož,
polti je žolte boje,
po lici je poln širokih gub,
ledenih rok, lene hoje.

In kakšen velik sitnež je to!
Čprav že leze s težavo,
ko mi najlepše se sučemo,
pa moti nas godrnjavo.

Mars — no, ta bi še nazadnje bil,
a lice ima tak rdeče;
saj vemo, da je pijanec hud,
vojak ga vsak rad vleče.

Zemlja! oh, ženka izvoljena!
Pri delu le igrala bi rada,
in polna je pesmi, polna cvetk
in zdrava kot lipica mlada.

Potem še Venera, mlado deklè,
v razvitku, cvetoče prijetno,
in skoro v naročju maternem
Merkur, otročè nedoletno.

To vam je skrbna mamica;
nas mlajše nase veže,
a tudi starejše pusti samo,
dokler oko ji seže.

Med nami pa tudi planeti so,
ki davno so že oveneli,
njih gnili mrličí pa so se
v komete razleteli.

Zbežali so, v zvezdah izginili,
da ni jih že več spoznati,
v svetovni daljavi misli samo
spominja se jih mati.

A včasih se stoži ji po njih
in naglo potegne jih nase,
in žarke solze utrinjajo
na nebu se tiste čase.»

JAPAN IN NJEGA LJUDJE.

VINKO ŠARABON.

Nekateri ne čitajo radi potopisov, pravijo, da je v njih sama geografija in nič drugega. Vsak tak bo pa prav prijetno razočaran, če bere knjigo Al. Svojsika: Japán in njega ljudje. Lepa knjiga je to, krasno opremljena, tuja in domača, 220 slik ima. Vzamemo jo v roke kot geografi, moramo jo prelistati kot vsako drugo. Pa začnemo mimogrede brati, beremo in beremo in je ne denemo prej iz rok, dokler nismo do konca prebrali. Koliko lepega je v njej! Vse, kar smo sploh kdaj slišali o Japanu, vse nam pater Svojsik slika, o

V prvi vrsti nas zanima umetnost, literatura, gledališče in družba. Literatura je prišla iz Kitaja, čez Korejo. Japonci jo delijo v šestnajst delov: zgodovino, pravoznanstvo, biografijo, topografijo, dnevnik, poezijo, klasične in moderne romane, gledališče itd. Moderna Japonska kaže zahodnoevropski vpliv: Japonci poznajo Goetheja, Viktorja Hugo in Shakespeara. Že l. 1882. je neka knjiga prinesla prestave Graya, Longfellowa, Tennysona in znani Hamletov monolog: biti ali ne biti.

Španjolsko pokopališče v Sarajevu.

vsem nam govori: potresi, budizem, šintoizem, praznoverje, politika, gospodarstvo, vojne ladje, umetnost, literatura, gledališče, šola, družba, ljubezen, kuhinja, godba, ples, poljedelstvo, industrija, jezik, zgodovina, sploh vse, na kar mislimo.

Lepe pravljice nam pripoveduje, dramatične osebnosti nam slika, za njimi pa nastopa dolga pisana galerija ostrozačrtanih japonskih profilov in postav. To niso postave iz porcelana, temveč pravi Japonci, z vsemi lastnostmi, dobrimi in slabimi.

Najnovejša statistika nam pravi, da izhaja v Japanu 750 časopisov, 210 v Tokio, 58 v Osaka in 52 v Kioto. Pa še cela množina drugih. Splošno je pa Japán dežela pesmi. Vsak drugi Japonec dela verze. Cesarica Haruko je izdala od l. 1893. do 1901. čez 21.000 pesmi: vsako leto čez 2600! Ali nima beseda Haruko sorodnosti z nemško besedo verückt?

Gledališče je v Japanu čisto drugačno kakor pri nas. Od gledalcev peljeta dva hodnika naravnost na oder, imenujeta se »hanamiči«, pota cvetlic.

Po njih prihajajo iz občinstva cvetlice in drugi darovi za igralce. Ob hanamičijih so lože najdražje, nič čuda, tam se najlaže napase radovednost. Lože so splošno majhna reč, za štiri osebe. Poglej naš kino! Vendar se včasih nagnete vanje do šest oseb. Predstave so dolge, osem ur do deset, od zjutraj do zvečer in včasih še v noč. Občinstvo prinaša jedila, pijačo in kadilo seboj, v lože tudi majhne kotličke z žarečim ogljem in neobhodno potrebno posodo za čaj. Tu v gledališču kadijo, kuhajo, pijejo, se v ložah obiskujejo, smeja se in kriti-

zirajo. Pri nas seveda ni dosti bolje. V gledišče gre navadno 1500 do 2000 ljudi. Opremljeno pa je sijajno.

Svojsik je pogledal tudi za kulise. Prvi junak, ki je pred par trenutki žrtvoval življenje na oltarju domovine, se je ravno kopal v mlačni vodi, v nekem čeburu. Tudi drugi umetniki niso kazali najbolj junaških kretenj. Dosti so govorili, a več z mimiko kot z besedami.

Tri vrste gledišča so v Japanu. »No« za boljšo družbo, za ljudi pa »šibaj« in »kahuki«. V Tokio je nastala družba, ki hoče svetovno dramo japanizirati. Pa je malo bolj težko predstavljati si kako Lady Macbeth v japonski noši.

Poleg gledišča imajo Japonci še neko drugo vrsto poučne zabave. Pripovedovalci, hanaška imenovani, nastopajo v dvoranah, ki jim pravijo jose, samo Tokio jih ima 243. Pripovedujejo pa vse, zgodovino in čenče.

Drugo vlogo za glediščem igra v življenju Japonca petje, godba in ples. Evropsko petje se je le težko udomačilo. Japonci so sicer veliko čitali o njem, a premalo, oziroma nič razumeli. Znana je dogodba, ko je prišla po l. 1870. evropska družba iz Italije na Japonsko pēt. Gledišče je bilo prenapolnjeno. Dokler so moški peli, je še nekako šlo, ko je pa začela primadona, so rumeni poslušalci kar zbesneli, divje so se smejali. Više ko je pela in lepše ko so bile njene fioriture, bolj so se Japonci smejali. Nazadnje se je celo gledišče zvijalo v nepopisnem smehu.

Zelo zanimivo je japonsko družabno življenje. Znamenita francoska dvorljivost in vljudnost naj se kar skrrije pred japonsko. Komplimente si delajo kar

na kolenih. Če hočeš biti vljuden, moraš vse hvaliti; pri popoldanskem čaju n. pr. čaj, kekse, sladkor in skodelice. Vse je »visokospoštovano«, hiša, gospoda, mačke in psi, sploh vse, tudi stenice.

Silno poučno in zanimivo je tudi poglavje o krščanstvu na Japonskem. Prišlo je tja s Francem Ksaverjem in se mu ni nič kaj dobro godilo. Japonci imajo svoj šintoizem in budizem, v zadnjem času so pa začeli v trumah prestopati v pravoslavje, kar seveda njihovim državnikom ni prav nič všeč. Imajo pa nad 150 bogov! Kdaj jih vse počastijo? Mi še enemu ne damo tega, kar je njegovega.

Še nekaj drugega je silno zanimivo. Na novega leta dan plačajo vsi Japonci, veliki in mali, stari in mladi, vse svoje dolgove, »čisti« stopijo v novo leto. To bi seveda pri nas ne bilo mogoče, kajti teh dolgov, ki jih imamo, ne moremo poplačati v sto letih, kaj pa šele v enem dnevu.

Ženskam se ne godi v Japanu predbro. Mož je solnce, žena mesec, mož nebo, žena zemlja. Najlepša lastnost žene je pokorščina, vedno mora ubogati: kot otrok očetu, kot žena možu, kot vdova najstarejšemu sinu.

Zelo zanimivo je tudi poglavje o pivu in smotkah. Najcenejša in najslabša smotka stane 50 do 60 vinarjev, pa tam ni bilo nobene vojske; colnina znaša namreč do 300 odstotkov! Tudi s pivom so težave, ni ga zlepa dobiti. Japonci imajo toliko drugih opojnih pijač: kirin, sapiro, jebisu, zlasti pa narodno žganje sake.

To in še marsikaj drugega nam pripoveduje Svojsikova knjiga, eden najlepših poljudnogeografskih umotvorov.

ODLOMKI IZ DEL CERKVENIH PISATELJEV.

FR. OMERZA:

Barnabovo pismo.

Kdo je ta Barnabas, ne vemo. Klemens Aleksandrijski pravi, da je to apostol Barnabas, ki je spremljal sv. Pavla na potovanjih. Istih misli je tudi Origenes, Evsebius, Hieronimus. Pismo se ne nahaja sicer v kánonu del sv. pisma, a codex Sinaiticus ga ima takoj za kanoničnimi knjigami. Prištevalo se je torej to pismo kakor tudi Nauk dvanajstih apostolov onim knjigam, ki so se brale javno. Toda novejša raziskavanja so dognala, da ta Barnabas ne more biti apostol. Zlasti njegovo naziranje o starem zakonu se ne more strinjati s spremljevalcem sv. Pavla. Zapovedi, pravi namreč, katere je dal Bog Judom o daritvah, postu, obrezovanju, jedeh in saboti, bi bili morali umeti v duhovnem zmislu, ne pa po črki. Spisal jo je najbrž neki kristjan iz Aleksandrije koncem prvega stoletja.

Pismo ima dva dela. Prvi del (pogl. 1—17) svari vernike, naj ne zabredejo v judovske zmote; drugi del (pogl. 18—21) pa govori skoro z istimi besedami kakor Nauk o dveh potih, luči in teme. Po uvodu (1) govori o judovskih daritvah (2) in judovskem postu (3). Bog noče daritev in posta, ampak potrto srce in usmiljenje. Pazimo, da ne bo tudi nas Bog zavrgel, kakor je Jude (4). Kristus je zato trpel, da bi se mi v njegovi krvi posvetili, Judje pa v svojih grehah pogubili. Verujmo in upajmo torej v njega in se mu zahvaljujmo, ker je trpel samo za nas (5—7, 2). Dalje govori pisatelj o raznih predpodobah Kristusovih: spravni dan (7, 3—11), rdeča krava (8), obrezovanje sužnjev Abrahamovih (9, 7—9) in o predpodobah krsta (11) in križa (12). Gospod ni hotel, da si obrezujejo Judje telo, ampak ušesa in srce (9, 1—6). Bog tudi ni rekel, da ne smemo uživati mesa nekaterih živali, ampak da se moramo ogibati grehov, katere nam

kažejo te živali (10). Bog je sklenil sicer zvezo z judovskim ljudstvom, toda ta zveza je prešla na nas (13—14). Kar je govoril Bog v saboti in templju, tega niso Judje prav umeli. Bog je mislil na ono saboto, ko bo čez 6000 let konec sveta (15), in na naše srce, v katerem bo prebival kot v templju (16). Ko konča prvi del (17), preide k drugemu (18) in opiše pot luči (19) in pot teme (20). Na koncu vzpodbuja vernike, da naj hodijo po oni, ki vodi v kraljestvo Gospodovo (21).

Da spoznamo način njegovega razlaganja, hočemo obravnati nekaj značilnih mest.

7. Σταυρωθεις ἐποτίζετο ὄξει καὶ χολῇ. Ἀκούσατε, πῶς περὶ τούτου πεφανέρωκαν οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ. Γεγραμμένης ἐντολῆς: »Ὅς ἂν μὴ νηστεύσῃ τὴν νηστείαν, θανάτῳ ἐξολεθρευθήσεται,« ἐνετείλατο κύριος, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἔμελλε τὸ σκεῦος τοῦ πνεύματος προσφέρειν θυσίαν, ἵνα καὶ ὁ τύπος ὁ γινόμενος ἐπὶ Ἰσαὰκ τοῦ προσενεχθέντος ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τελεσθῆ. Τί οὖν λέγει ἐν τῷ προφήτῃ; »Καὶ φαγέτωσαν ἐκ τοῦ τράγου τοῦ προσφερομένου τῆ νηστεία ὑπὲρ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν.« Προσέχετε ἀκριβῶς: »Καὶ φαγέτωσαν οἱ ἱερεῖς μόνοι πάντες τὸ ἔντερον ἄπλυντον¹ μετὰ ὄξους.« Πρὸς τί; »Ἐπειδὴ ἐμὲ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν μέλλοντα τοῦ λαοῦ μου τοῦ καινοῦ προσφέρειν τὴν σάρκα μου μέλλετε ποτίζειν χολὴν μετὰ ὄξους, φάγετε ὑμεῖς μόνοι, τοῦ λαοῦ νηστεύοντος καὶ κοπτομένου ἐπὶ σάκκου καὶ σποδοῦ,« ἵνα δείξῃ, ὅτι δεῖ αὐτὸν παθεῖν ὑπ' αὐτῶν. Ἄ ἐνετείλατο, προσέχετε: »Λάβετε δύο τράγους καλοὺς καὶ ὁμοίους καὶ προσενέγκατε, καὶ λαβέτω ὁ ἱερεὺς τὸν ἕνα εἰς ὄλοκαύτωμα ὑπὲρ ἁμαρτιῶν.« Τὸν δὲ ἕνα τί ποιήσουσιν; »Ἐπικατάρατος,« φησὶν,

¹ Neopran, neumit.

«ὁ εἶς.» Προσέχετε, πῶς ὁ τύπος τοῦ Ἰησοῦ φανεροῦται. «Καὶ ἐμπτύσατε πάντες καὶ κατακεντήσατε² καὶ περιίθετε τὸ ἔριον τὸ κόκκινον περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ οὕτως εἰς ἔρημον βληθήτω.» Καὶ ὅταν γένηται οὕτως, ἄγει ὁ βαστάζων τὸν τράγον εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἀφαιρῆ τὸ ἔριον καὶ ἐπιτίθῃσιν αὐτὸ ἐπὶ φρύγανον³ τὸ λεγόμενον ῥαχὴ⁴, οὗ καὶ τοὺς βλαστούς εἰώθαμεν τρώγειν ἐν τῇ χώρᾳ ἐδρίσκοντες· οὕτω μόνῃς τῆς ῥαχῆς οἱ καρποὶ γλυκεῖς εἰσι. Τί οὖν τοῦτό ἐστιν; Προσέχετε· «Τὸν μὲν ἔνα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τὸν δὲ ἔνα ἐπικατάρaton.» Καὶ διὰ τί τὸν ἐπικατάρaton ἐστεφανωμένον; Ἐπειδὴ ὄφρονται αὐτὸν⁵ τότε τῇ ἡμέρᾳ τὸν ποδηρη⁶ ἔχοντα τὸν κόκκινον περὶ τὴν σάρκα καὶ ἐροῦσαι· «Οὐχ οὗτός ἐστιν, ὃν ποτε ἡμεῖς ἐσταυρώσαμεν ἐξουθενήσαντες καὶ κατακεντήσαντες καὶ ἐμπτύσαντες; Ἀληθῶς οὗτος

ἦν, ὁ τότε λέγων, ἐαυτὸν υἱὸν θεοῦ εἶναι.» Πῶς γὰρ ὁμοῖος ἐκείνῳ; Εἷς τοῦτο ὁμοίους τοὺς τράγους, καλοῦς, ἴσους, ἵνα, ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν τότε ἐρχόμενον, ἐκπλαγῶσιν ἐπὶ τῇ ὁμοιότητι τοῦ τράγου. Οὐκοῦν ἴδε τὸν τύπον τοῦ μέλλοντος πάσχειν Ἰησοῦ. Τί δέ, ὅτι τὸ ἔριον εἰς μέσον τῶν ἀκανθῶν τιθέασιν; Τύπος ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ κείμενος, ὅτι ὡς ἐάν⁷ θέλῃ τὸ ἔριον ἀραι τὸ κόκκινον, δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν διὰ τὸ εἶναι φοβερὰν τὴν ἀκανθάν, καὶ θλιβέντα κυριεῦσαι αὐτοῦ. «Οὕτω» φησὶν, «οἱ θέλοντές με ἰδεῖν καὶ ἄφρασθαι μου τῆς βασιλείας ὀφείλουσι θλιβέντες καὶ παθόντες λαβεῖν με.»

15. Ἔτι οὖν καὶ περὶ τοῦ σαββάτου γέγραπται ἐν τοῖς δέκα λόγοις, ἐν οἷς ἐλάλησεν ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ πρὸς Μωϋσῆν κατὰ πρόσωπον· «Καὶ ἁγιάσατε τὸ σάββατον κυρίου χειροῖ καθαραῖς καὶ καρδίᾳ καθαρᾷ.» Καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· «Ἐὰν φυλάξωσιν οἱ υἱοὶ μου τὸ σάββατον, τότε ἐπιθήσω τὸ ἔλεός μου ἐπ' αὐτούς.» Τὸ σάβ-

² Zbadam, pikam.

³ Grm.

⁴ Robidnica.

⁵ T. j. Ἰησοῦν.

⁶ Obleka, ki sega do pet, talar.

⁷ ὡς ἐάν = ὡςτις ἂν = ἐάν τις.

Prijetna ježa.

βατον λέγει⁸ ἐν ἀρχῇ τῆς κτίσεως. »Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν ἕξ ἡμέραις τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ συντέλεσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ καὶ κατέπαυσεν ἐν αὐτῇ καὶ ἡγίασεν αὐτήν.« Προσέχετε, τέκνα, τί λέγει τὸ συντέλεσεν ἐν ἕξ ἡμέραις. Τοῦτο λέγει, ὅτι ἐν ἑξακισχίλοις ἔτεσι συντελέσει⁹ κύριος τὰ σύμπαντα. ἡ γὰρ ἡμέρα παρ' αὐτῷ σημαίνει χίλια ἔτη. Αὐτὸς δέ μοι μαρτυρεῖ λέγων. »Ἴδοῦ, ἡμέρα κυρίου ἔσται ὡς χίλια ἔτη.« Οὐκοῦν, τέκνα, ἐν ἕξ ἡμέραις, ἐν τοῖς ἑξακισχίλοις ἔτεσι συντελεσθήσεται τὰ σύμπαντα. »Καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ,« τοῦτο λέγει. ὅταν ἐλθὼν ὁ υἱὸς αὐτοῦ καταργήσῃ τὸν καιρὸν τοῦ ἀνόμου καὶ κρινεῖ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀλλάξῃ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, τότε καλῶς καταπαύσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ. Πέρασ γέ τοι λέγει. »Ἀγιάσεις αὐτήν χερσὶ καθααῖς καὶ καρδίᾳ καθαῖᾳ.« Εἰ οὖν ἦν ὁ θεὸς ἡμέραν ἡγίασε νῦν τις δύναται αγιάσαι καθαρὸς ὢν τῇ καρδίᾳ, ἐν πᾶσι πεπλανήμεθα. Ἴδε, ὅτι ἄρα τότε καλῶς καταπαυόμενοι αγιάσομεν αὐτήν, ὅτε δυνασόμεθα αὐτοὶ δικαιοθύντες καὶ ἀπολαβόντες τὴν ἐπαγγελίαν, μηκέτι οὐσίας τῆς ἀνομίας, καινῶν δὲ γεγονότων πάντων ὑπὸ κυρίου. τότε δυνασόμεθα αὐτήν αγιάσαι, αὐτοὶ αγιασθέντες πρῶτον. Πέρασ γέ τοι λέγει αὐτοῖς. »Τὰς νεομηνίας ὁμῶν καὶ τὰ σάββατα οὐκ ἀνέχομαι.« Ὅρατε, πῶς λέγει. οὐ τὰ νῦν σάββατα ἐμοὶ δεκτά, ἀλλὰ ὁ πεποίηκα, ἐν ᾧ καταπαύσας τὰ πάντα ἀρχὴν ἡμέρας ὀγδόης ποιήσω, ὃ ἐστὶν ἄλλον κόσμον ἀρχήν. Διὸ καὶ ἄγομεν τὴν ἡμέραν τὴν ὀγδόην εἰς εὐφροσύνην, ἐν ἣ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καὶ φανερωθεὶς ἀνέβη εἰς οὐρανοῦς.

Nauk dvanajstih apostolov.

(Konec.)

13. Vsak resničen prerok, ki hoče ostati pri vas, je vreden svoje jedi.¹ Rav-

⁸ τὸ σάββατον λέγει: = o saboti govori nam. sv. pismo.

⁹ Nikar se ne ustraši oblike! Samo skrči jo in imaš pravilno atiško obliko.

¹ Mt. X, 10; prim. Lk. X, 7; 1. Kor. IX, 13—14; 1. Tim. V, 18; Pismo pravi: »Ne zavezuj gobca volu.

no tako kot delavec, je vreden tudi resničen učitelj svoje jedi. Vsak prvi dar² torej, ki ga dobiš iz stiskalnice in s poda, od govedi in ovc, vzemi in ga daj kot prvino prerokom; to so namreč vaši najvišji duhovniki. Ako pa nimate preroka, dajte revežem. Ako pečeš kruh, vzemi prvi dar in ga daj, kakor veleva ukaz.³ Ravnotako, če odpreš vrč vina ali olja, vzemi prvi dar in ga daj prerokom; od srebra in obleke in od vsega imetja vzemi prvi dar, kakor se ti pač zdi prav, in daj, kakor veleva ukaz.

14. Na dan Gospodov se pa zbirajte, lomite kruh in se zahvaljajte, ko se izpoveste svojih grehov, da bo čista vaša daritev. Toda nihče, ki živi v prepiru s svojim tovarišem, se naj ne shaja z nami, dokler se ne sprijaznita,⁴ da se ne oskruni vaša daritev. To je namreč rekel Gospod: »Na vsakem kraju in ob vsakem času mi prinašajte čisto daritev; kajti velik Kralj sem, pravi Gospod, in moje ime je čudovito med narodi.«⁵

15. Izbirajte si torej škofe in diakone, ki so vredni Gospoda, može pohlevne, ki ne hlepe po srebru, resnične in preizkušene; za vas namreč upravljajo tudi ti službo prerokov in učiteljev. Ne prezirajte jih torej! To so namreč vaši višji dostojanstveniki s preroki in učitelji vred. Gra-

kadar mane in: »Delavec je vreden svojega plačila«.

² Prim. Eks. XXII, 29—30: Svojih deset in prvin dajati ne odlašaj, prvorojenega izmed svojih sinov meni daruj! Ravno tako delaj s svojimi voli in ovcami. Devt. XVIII, 3—4: Naj darujejo vola ali ovco, naj dajo duhovnu pleče in želoec, prvine žita in olja in del volne od ovčje striže.

³ Num. XV, 18—21: Ko pridete v deželo, katero vam bom dal, in boste jedli kruh tiste dežele, odločite prvine Gospodu od svojih jedi. Kakor ločite prvine od žita, ravno tako dajajte Gospodu prvine tudi od testa.

⁴ Mt. V, 23—24: Če tedaj prineseš dar k oltarju in se spomniš, da ima tvoj brat kaj zoper tebe, pusti dar pred oltarjem in se pojdi poprejšavit s svojim bratom, potem pridi in daruj svoj dar.

⁵ Mal. I, 11, 14.

jajte pa drug drugega ne v jezi, ampak v miru, kakor imate v evangeliju;⁶ in če se kdo pregreši zoper bližnjega, naj nihče ne govori z njim in ne poslušajte ga, dokler se ne skesa. Molitve, miloščine in vsa svoja dejanja opravljajte tako, kakor imate v evangeliju našega Gospoda.⁷

16. Čujte za svoje življenje! Vaše svetilke naj ne ugasnejo in svojih ledij ne odpašite, ampak bodite pripravljene, ker ne veste ure, ob kateri prihaja vaš Gospod!⁸ Pogosto se shajajte in iščite, kaj koristi vašim dušam! Ne bo vam namreč koristil ves čas vaše vere, ako ne boste v zadnjem trenutku popolni. V zadnjih dneh se bodo namreč pomnožili lažnivi preroki in pohujšljivci, in spremenile se bodo ovce v volke⁹ in ljubezen se bo spremenila v sovražstvo; ker bo namreč rastla hudobija, bodo drug drugega sovražili, preganjali in izdajali,¹⁰ in tedaj se bo prikazal zapeljivec sveta¹¹ kot sin božji¹² in bo delal z na-

menja in čudeže,¹³ in zemlja se bo izročila v njegove roke in počenjal bo zlobne reči, kakor se niso še nikdar godile od vekomaj. Tedaj bo prišel človeški rod v ogenj preizkušnje in mnogo se jih bo pohujšalo in bodo poginili, ti pa, ki bodo vztrajali v svoji veri, bodo rešeni¹⁴ od samega prokletstva.¹⁵ In tedaj se bodo pokazala znamenja resnice: prvo znamenje na nebu, ki se bo odpiralo, nato znamenje troben-te,¹⁶ ki bo zapela, in tretje, da bodo mrtvi vstajali, toda ne vsi,¹⁷ ampak kakor je rečeno: »Prišel bo Gospod in vsi sveti z njim.¹⁸ Tedaj bo videl svet Gospoda, ko bo prihajal na oblakih neba.«¹⁹

Tomšič Ivan,
petošolec, Št. Vid.

Zadnjič je pomotoma izostal podpis: Šušteršič Jožef, petošolec, Št. Vid.

¹² 2. Tes. II, 4: Človek greha, sin pogubljenja se bo ustavljal in se dvigal čez vse, kar se imenuje Bog ali se po božje časti, tako da bo v temp-lju božjem sedel in se kazal, kot da je Bog.

¹³ Mt. XXIV, 24; prim. 2. Tes. II, 9; Skr. raz. XIII, 2, 13. — ¹⁴ Mt. XXIV, 10, 13.

¹⁵ Prokletstvo pomeni tukaj Kristusa, katerega preklinjajo hudobneži in ki je postal za nas pre-klet, kakor pravi sv. Pavel (Gal. III, 13).

¹⁶ Mt. XXIV, 31.

¹⁷ (Oživelci bodo) prvi Kristus, potem oni, ki so Kristusovi, ki so verovali v njegov prihod. Mt. XXIV, 31: (angeli) bodo zbrali njegove izvoljene od štirih vetrov. 1. Tes. IV, 15: Kateri so umrli v Kristusu, bodo vstali prvi.

¹⁸ Zahar. XIV, 5. — ¹⁹ Mt. XXIV, 30.

⁶ Mt. V, 22—26; XVIII, 15—35.

⁷ Mt. VI—VII, drugi del pridige na gori.

⁸ Mt. XXIV, 42, 44; Lk. XII, 35.

⁹ Mt. VII, 15: Varujte se lažnivih prerokov, kateri pridejo k vam v ovčjih oblačilih, znotraj so pa grabljivi volkovi!

¹⁰ Mt. XXIV, 10, 12: In takrat se bodo med seboj izdajali in sovražili; in ker bo hudobija obilno rastla, bo ljubezen pri mnogih omrznila.

¹¹ Skr. raz. XII, 9: In doli je bil pahnen tisti veliki drakon, stara kača, ki se ji pravi hudič in satan, kateri zapeljuje ves svet. Prim. 2. Jan. 7.

Črna kava Albancev.

DROBIŽ.

† **Av gust Rodin.** Dne 17. listopada 1917 je umrl v Parizu vladar v kraljestvu kiparske umetnosti. Toda vladarstvo nad oficalno izborna nacionalno francosko skulpturo si je osvojil ob mnogem nasprotovanju in neumevanju šele v svojem šestdesetem letu. Ob svetovni razstavi leta 1900. je kakor svojčas Courbet razstavil svoja dela ločeno od oficalne umetnosti in je zmagovito prodril. Toda Rodin ni bil lahkomiselni novotar in revolucionar v umetnosti, ampak je dal duška svoji genialnosti šele po temeljitih študijah, podobno kakor je svojčas temeljiti Manet presenetil svet s svojim impresionizmom. Rodil se je Rodin leta 1840. Sanjavi 14 letni deček, ki je imel veliko veselje do govorništvu, je stopil v Parizu v risarsko šolo, risal po naravi živali in rastline ter modeliral v glini. Nato je stopil v šolo h kiparju Barye-ju in zopet risal živali v zverinjkih. Potem je delal kot pomočnik pri nekem dekoraterju in zopet risal liste in travo po naravi, da bi ne zašel v šablono. Študiral je do 24. leta, ko si je prvič upal na dan z »glavo z razbitim nosom«; a jury je ni sprejel. Študiral je zopet šest let in delal pri C. Carrier-Belleuse. Leta 1870. je šel v Bruselj, kjer je delal in študiral še sedem let, potem si je šel oplojati svojega duha v Italijo. Leta 1877. si je zopet upal na dan s svojim: »kovovim vekom«, ali »s človekom, ki se probuja«. A kaj se je zgodilo? Obdolžili so ga nepoštenosti, da je kip odlil po naravi. Po opetovanem obrekovanju so naposled zvedenci dognali pri hišni preiskavi, da je kip pošten sad njegovih temeljitih študij.

Študiral je neprestano do smrti. Priča temu so njegove risbe. V 3 do 4 minutah je kakor s stenografičnimi linijami ujel na papir najraznovrstnejše pogibe telesa. S tem se je rešil konvencionalnih oblik. Narava mu je vse in sicer prav umevana narava. To je prvi ključ, ki nam odpre hram njegove umetniške tvorbe. Kaj pa antika? Ali ni hodil Rodin skrivaj v Rim in muzeje študirati antiko? Rodin tega ne taji, poudarja pa, da se ni od antike naučil klasičnih oblik kakor Canova, Thorwaldsen, ampak antika ga je naučila umevati naravo in jo umetniško izražati s poudarkom karakterističnih oblik. Isto pravo umevanje narave je našel tudi pri renesančnih kiparjih, zlasti pri Michelangelu, pri gotških kiparjih in pri Egipčanih. Pravo umevanje antike, renesanse in gotike, to je drugi ključ do Rodinove umet-

nosti. Mož tako temeljitega znanja je pač smel dati svojemu geniju polet preko konvencionalnih oblik. Svojo zasnovano misel izraža v najkondenziranejši obliki, zato imajo mnogi kipi videz površnih skic, ki impresionistično naznačujejo misel, katero mora gledalec sam dopolniti. Kdor more torej pronikniti v globine njegove genialne subjektivnosti, ima v rokah tretji ključ in spada med zasvečence v hramu njegove umetnosti.

Če njegova dela nekoliko razvrstimo, postavimo lahko dela prve dobe, ki so navadno ulita v kovino poleg antike (kovov vek, Jan Krstitelj), dela druge dobe, večinoma delana v marmor, postavimo lahko poleg Michelangela (Eva, mislec), slavno delo »meščanov iz Calais-a«¹ pa poleg gotške katedrale in njene plastike, pomnik Balsac-ov pa, če ga nočemo prisiljeno vzporediti egipčanski umetnosti, moramo izolirati kot delo, ki nima para v zgodovini kiparstva. Vsa umetniška sila je koncentrirana v krčevito dvignjeni glavi, kot izrazu mislečega človeka, vse drugo telo je okorna masa v široki halji s praznim levim rokavom: strašno umetniško pohujšanje... Mi pa pustimo umetniku prostost zlasti tako temeljitemu in genialnemu kot je Rodin, kateremu bi Böcklin ne mogel očitati: Nichts wissen ist keine Richtung. Priznamo pa, da kalj v njegovi umetnosti za negenialne posnemalec dvojna nevarnost: njegov samovoljni subjektivizem in slikarski impresionizem.

Duševeno soroden mu je jugoslovanski umetnik Meštrović, ki je v mesecu aprilu t. l. v Lyonu razstavil svoja dela ter krasno uspel. Glavno njegovo delo je spomenik za Kosovo polje. V njegovi umetnosti polje titanska sila.

O krščanstvu seveda v Rodinovi umetnosti ni sledu, vendar pa izraža v svojem spisu »katedrala« nežno versko domotožje ob pogledu na preprosto nedolžno družino, ki prihaja v cerkev, ker se tako lepo ujema z duhom srednjeveške katedrale.

G. P.

† **Prof. O. K. Wagner.** Dne 14. aprila 1918 je pokopal dunajski kardinal dr. Piffl najslavnejšega avstrijskega arhitekta O. K. Wag-

¹ Šest odličnih meščanov se hoče žrtvovati za someščane, ko je Edvard III. 1347. l. hotel mesto izstradati. V spodnji obleki z vrvmi okrog vratu in mestnimi ključi se med zvonjenjem in jokom izročijo sovražniku na milost in nemilost. Leta 1895. so postavili spomenik na neokusni podstav v Jardin de Richelieu v Calais.

nerja, ki je energično prodril s svojimi načeli kot reprezentant avstrijskega modernega stavbarstva.

Prve zarodke novega sloga so vsadili s svojimi spisi Anglež John Ruskin, Francoz Violet-le-Duc in Nemec Semper, zahtevajoč smotrnost in jasnost konstrukcije in pristnost materiala. Toda preporod se ni izvršil najprej v stavbarstvu, ampak v drugih umetniških strokah, ki so bile manj vezane na tradicijo. Prvi učenci teh teoretikov so angleški preraphaeliti (D. G. Rosetti, M. Brown, H. Hunt, Milais, E. Burne Jones itd.). Za njimi so nova načela porabili William Morris v knjigotisku. Ashbee (Ažbe) zlasti pa Walter Crane na

resko steklo). Iz Anglije je smer prešla v Belgijo, kjer je Van der Velde radikalneje zlomil stik s tradicijo na svoji hišni opravi ter dosledno izvel načelo: jasna in krasna smotrnost, nobene hinavščine, nobenega neumetelnega okraska, govori naj materin jezik gradiva ter konstruktivna in dekorativna linija. Nemca Eckman in Bruno

Paul se v dekoraciji bližata Japoncem na podlagi nemške stvarnosti.

V stavbarstvu sta prva poskusila novi slog Angleža M. H. Baillie Scott in Harrison C. Townsend, sicer na podlagi angleškega doma, toda zunaj in znotraj vlada prijetna smotrnost in domačnost. V Belgiji je vzbudil leta 1893. burno pozornost arhitekt V. Horta in za

Alpaški otroci.

drugih umetno obrtnih strokah. Počenši pri kovinskih izdelkih se je novi slog razlil tudi na drug material. Boj proti stroju, proti uniformi, ročno delo, individualni izdelki, solidnost: to je bilo geslo (prim. moderno keramiko in steklarstvo: Tiffany, E. Gallé, Sev-

njim P. Hankar. Francozi so se bolj oprezno kakor vedno držali svoje tradicije. V Stockholmu se je proslavil Boberg (tip moderne tovarne), v Nemčiji pa Messel (Wertheimov dom v Berlinu), Bruno Schmitz (pomniki). Italijani imajo svojega R. D. Aronco (nagrobniki) in A. Ri-

gottija, ki se nagiba k dunajski moderni O. Wagnerja.

Dunajska šola O. Wagnerja se odlikuje po ljubki lahkoti na zdravem jedru. Izhodišče pri stavbarski tvorbi je namen stavbe in načelo nezakritega in ne utajenega gradiva, ozir na osebnost in narodnost a brez ozira na tradicijo. Cilj stavbe pa je: obdati človeka visokih in nizkih slojev z umetniško okolico. Wagnerjevi načrti so ostali večinoma načrti. Izvršil je samo poslopja za cestno železnico, Nadelwehr, poslopje poštne hranilnice in cerkev v Steinhofu. Za Wagnerjem gredo I. M. Olbrich (Paviljon Secesije), Kovačić in Slovenec Jože Plečnik, ki se je otrešel dunajske lahkotnosti in daje stavbam večjo preglednost.

Jože Plečnik je vstopil l. 1895. na dunajsko akademijo. Že drugo leto je zbudil pozornost s svojo dekoracijo rotunde. Njega so posnemali odslej dunajski dekoraterji. Za načrt Gutenbergovega spomenika je dobil prvo ceno, a nesrečna črka »č« v njegovem imenu je mnogo zakrivila, da se pomnik, ki po besedah češkega arhitekta J. Kotěra spada med najgenialnejše vseh dob, ni izvršil. Nemški umetniški časopis »Ver sacrum« je ob tej priliki pisal: »Filisterstvo, ta zli duh, ki že več kot sto let kvarno gloda na avstrijski umetnosti, je znova zmagalo. To je, odkrito rečeno, javni škandal.« Nesrečna črka »č« je Plečniku seveda tudi vzela upanje, da bo kot naslednik Wagnerjev nadaljeval njegovo delo. Zato so se potrudili Čehi, da so ga pridobili za Prago, ko so mu že leta 1901. posvetili celo številko umetniškega časopisa »Volné Směry«. Ob tej priliki je zapisal njegov prijatelj prof. Jan Kotěra te-le besede: »Za kratko dobo mu je bilo usojeno, ko se je vrnil iz Italije, da je deloval v svoji domovini, ker vsak želi posvetiti svoje moči domovini, kamor mu vhajajo misli in sanje. Toda eksistenčne razmere so ga prisilile, da se je moral vrniti na Dunaj. Vsi, ki smo Plečnika vzljubili, mu želimo, da bi se razmere tako ugodno uredile, da bo mogel razviti svoje velike zmožnosti v polni sili cele svoje umetnosti.« G. P.

Naše slike. Sarajevo, ki šteje danes 52.000 prebivalcev, prištevajo med prva mesta na Balkanu. Mesto je že staro. V bližini današnje bosenske prestolnice je že za Rimljanov stala trgovska naselbina Ad Matricem, ki je pa v srednjem veku popolnoma izginila. V sredi 16. stoletja sta staro naselbino iznova

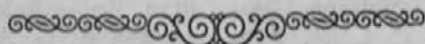
oživila muhamedanska plemenitaša Sokolović in Zlatarević. Njeni begi so se odlikovali po izrednem svobodoljubju, zato niso trpeli med seboj turških paš, ki so stolovali v Travniku. Šele Omer paša je l. 1850. zlomil moč begov in proglasil Sarajevo za prestolnico Bosne. Danes je Sarajevo najvažnejše trgovišče Bosne in Hercegovine, ker se tu stekajo vse važnejše prometne ceste. Mesto ima znatno industrijo piva, železa in lesa; tu je središče znanstva in umetnosti; tu je sedež katoliškega in pravoslavnega metropolita in reis-el-ulema, poglavarja bosensko-hercegovskih muslimanov; ima šerijatsko šolo in katoliško bogoslovnico ter več srednješolskih izobraževališč. Med raznimi zbirkami slovi deželni muzej, ki hrani mnogo arheoloških znamenitosti tudi iz halstetske in laténske periode. Po mnogih ulicah vlada še staro bosensko življenje. Muhamedanec se krčevito drži šeg in navad svojih očetov; enako konservativni so tudi Španjolci, Judje španskega pokolenja. Ob ulicah stoje — seveda je v mirnem času — poulične kuhinje, neke vrste kavarne, najljubše zbirališče muslimanov. Okrog kuharja sede na tleh muslimani s čibukom v ustih ter potrpežljivo čakajo na crnu kavu, kakor nam to predočuje tudi slika o Albancih. Kavarni nasproti se navadno smeje prodajalec sadja, ki pa ni posebno vsiljiv. Tudi Španjolci imajo svojo sinagogo in pokopališče z značilnimi judovskimi napisi. —dan.

Popravek. V 6. Kozmiški pesmi (str. 67) se mora 2. kitica glasiti takole:

O neizmernosti čitamo tam
in zgraža se misel naša,
da zvezda, ki žar pošilja k nam,
ugašla je ali ugaša.

Rešitev geometričnega vprašanja v 3—4. številki. Mentorja: Cerkovnik se je s prekljo toliko odmaknil od zvonika, da je bila njegova glava, konec preklje in vrh zvonika v isti črti; ker je bila preklja tako velika kot mož, je bil to enakokrak trikotnik. Višina zvonika je bila tolika kot razdalja od cerkovnikove glave do zvonika. Rešitev so poslali: Žabkar Albin, VI. razr., Jankovič A. V. razr. iz Št. Vida, Vogrin Stefan III. r. iz Radne, Pfeifer Jan., III. r. iz Kranja.

Rešitev (zemljepisne) uganke v 3—4. številki: Slika predstavlja: Ekuador, Kolumbijo, Venecuelo, Angl. in Holand. Guaiano in Panama. Uganili so: Žitko Al. II. razr., Peterlin A., I. razr. iz Št. Vida.

KNJIGOVEZNICA KAT. TISK. DRUŠTVA V LJUBLJANI

se priporoča v izvršitev
vsakovrstnih
knjigoveških del.

Solidno delo. Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA

FRANCA JOŽEFA CESTA 3

Klobuki, palice, perilo, kravate, pa-
lice, dežniki, galoše, toaletne po-
trebščine itd. Vsi predmeti
za telovadbo, turistiko
in drug šport.

Fr. P. Zajec, izprašani optik
Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in cenol

Prodajalna Katoliškega
tiskovnega društva
(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

kakor: raznovrstni papir,
zvezke, noteze, razne zapis-
nike, kopirne knjige, šolske
in pisarniške mape, radirke,
pisala, črnilo, gumi, tintnike,
ravnila, trikotke, šestila, bar-
ve, čopiče, raznovrstne raz-
glednice in [devocijonalije.

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu starbnega od-
bora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri
Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik
umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken,
krasno in umetno v gotickem slogu, v splošno
zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu,
dne 12. avgusta 1909.

FRANČIŠEK GABRŠEK,
župni upravitelj.

Telovadne priprave in orodje, vsakovrstne
gospodinske in gospodarske predmete, ku-
hinjsko opravo, železno pohištvo, orodje,
raznovrstno železnino, nagrobne križe in
prvovrstne poljedelske stroje priporoča
prva domača tvrdka te stroke

FR. STUPICA V LJUBLJANI

Marije Terezije cesta št. 1
veletrgovina z železnino in razpošiljal-
nica poljedelskih strojev.

Priporočamo :

Grško-slovenski slovar.

Sestavil prof. Anton Dokler. Cena . . . K 12.—

Fizika

za višje razrede srednjih šol. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 5.80

Kemija

za sedmi gimnazijski razred. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 2.50

Psihologija.

Za srednje šole spisal prof. K. Ozvald.
Cena v platno vezani knjigi K 3.—

Besede in rekla

k sedmi knjigi Herodotovih zgodopisnih raziskavanj. — Sestavil prof. Fr. A. Jerovšek. Cena K 1.—

Slovarček

k I., II. in III. spevu Iliade. — Spisal
prof. Anton Koritnik. Cena K —.80

Slovarček

k IV., VI., XVI., XVIII., XXII. in XXIV.
spevu Iliade. — Spisal prof. Anton
Koritnik. Cena K —.80

Založil

zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano

kjer se dobivajo označene knjige.